

קובץ
באר התורה

(קמב)

פרשת חיי שרה

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

תוכן הענינים:

- 5.....האם יש חיוב כיבוד הורים בחולה אלצהיימר
- 13.....תשובת האורחותיך למדני שליט"א
- 20.....לקנות עתה הרבה כלים חד פעמיים ושתיה מתוקה
- 22.....תשובת הגאון רבי משה רחמים שעיו שליט"א בעמח"ס שו"ת מחקרי ארץ וש"א"ס
- 23.....תשובת הגאון רבי רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א
- 25.....להניח תפילין באמצע קדיש מדין זריזין מקדימין
- 28.....האם מותר להתפלל באולמות תפילת ערבית
- 33.....תשובות הגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א
- 34.....מכתב לספר גם אני אודך תשובות הרב משה חליוה חלק לב
- 45.....כיסוי שקוף למים אחרונים, הגאון רבי בנימין שלזינגר שליט"א
- 47.....תשובת מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בעמח"ס ילקוט יוסף, בדין עשיית משמר בליל הושענא רבא שאח"כ יהיה מצטער בסוכה

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

יוצא לאור

לעילוי נשמת זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת עליזה עישה בת לאוני ע"ה

אשת חבר

לזקני מרן הגר"א פורת מחרני שליט"א

נלב"ע כ' שבט תש"פ

לעילוי נשמת האשה הצדקנית אם זקני

מרת עישה אליו בת איזה אביטבול ע"ה

נלב"ע ד' תשרי תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

האם יש חיוב כיבוד הורים בחולה אלצהיימר

הנה נשאלתי בדין חולה אלצהיימר האם יש חיוב לכבדו, והנה ביסוד דין ביקור חולים, איכא כמה טעמים, [ובמק"א הארכתי בזה בכתביי, ואכתוב בזה הדברים בקצרה כפי מיסת ידי, וכפי מיסת הזמן] א). איתא בגמ' בסוטה דף יד ע"א אחרי ה' אלקיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר השכינה, והלא כבר נאמר כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלא הלך אחד מדותיו של הקב"ה מה הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים.

ב). בגמ' בב"מ דף ל' ע"ב והודעת להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים, ילכו זה ביקור חולים.

ג). בגמ' בנדרים דף לא ע"ב רמז לביקור חולים מן התורה מנין שנאמר (במדבר טז כז) אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת האדם מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים ומוטלים בערסיתן ובני אדם מבקרים אותם.

ובעיקר הטעם לביקור חולים כתב בטור יו"ד ריש סימן שלה, ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו וגם מתוך שרואהו מעיין בענינו אם יצטרך לשום דבר ומשתדל בו להמציאו ועושה שיכבדו וירבצו לפניו, ומבואר ב' טעמים א' משום תפילה, ב' להשתדל בצרכיו, וכמו שכתב בבית יוסף שם, וכתב הרמב"ן בתורת האדם שמעיין מהכא דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו צרכים הצריכים לחלי וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו הלכך המבקר את החולה ולא יבקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו עכ"ד, ולפי"ז נראה לדינא דה"ה לחולה אלצהיימר וכ"ש שמבין הרבה פעמים שיש חיוב שהוא יכבד בעצמו את אביו ולא ע"י שליח.

וכן בקונ' שערי יוסף בהל' שערי יוסף חולה אלצהיימר עמ' 35 כתבתי לדון לגבי דין קימה בפני חולה אלצהיימר, שבשו"ת אבני דרך ח"ז סימן קלח דן האם לקום בפני אביו מבודר שאיננו ראוהו כגון שאביו סגי נהור או שהוא איננו מזהה אותו כגון שחולה באלצהיימר רח"ל, ושם כתב שמצינו שלושה טעמים למצוות כיבוד אב ואם, א' בספר החינוך (מצוה עג) כתב כי טעם המצוות הוא משום הכרת הטוב הגדולה אשר הוא חב להוריו על כל אשר

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

האמצו עבורו ולשיטתו מוכח דהוי מצוה שבין אדם לחבירו אולם הביא מש"כ בס' החרדים (ט אות כד) שאיננו מבינים אלא הוא בגזירת הכתוב שיהיו כמלך ומלכה, עוד טעם מצינו מש"כ בס' העיקרים (כו) והוא בכדי שיכירו כל באי עולם למלכותו יתברך, וע"ש שדן מה נפסק מהטעמים להלכה, והביא גם מדברי מרן החזו"א (יו"ד סימן קנט סק"א) שיש לעמוד בפני אביו סומא וכתב שם שטעמו הוא ובכלל ראייה הוא שמיעה וההכרה וידיעה ושפיר קרינן בו קימה שיש בו הידור, והיינו כיון דהסומא יודע שמכבדים אותו אבל שלא רואה יש לו לעמוד, ושכן העלה לדינא בשו"ת מים ההלכה (ח"א יו"ד יז) וע"ע בזה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יח סימן מט) יעו"ש, וכתב שניתן להביא ראייה לזה שאך שאינו ראוהו יש לו לעמוד מהא שעשו כיבד את אביו למרות שאביו יצחק היה סומא,, והביא מאי דאיתא במדרש (בראשית רבה סה) אר"ש בן גמליאל כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה שמשמש עשו את אביו אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכין ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצט בבגדים נקיים, אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות, וכן מבוא בזוה"ק (ח"א קמו) שלא היה אדם בעולם שהוקיר לאביו כמו שהיה עשו מוקיר לאביו וגה גרם לו שישלוט בעוה"ד יעו"ש, ומכ"ז הוכיח שיש לקום אף לתלמיד חכם סומא.

והביא עוד מש"כ בספר פרח ששון (יו"ד כלל ד' אות א) שיש לקום מפני תלמיד חכם סגי נהור, מפני שבכך התורה מתחבבת על לומדיה, וכתב שבצי"א כתב שיש לקום מפני אביו שהרי זה מכבד את אביו, וכתב שם שהרי גם במצב של של שכחה ישנה חובה על הבן לקום בפני אביו כם כשהאב אינו רואה ושכ"כ בפתחי תשובה (סימן רמ סק"ד) ושכן העלה הגריש"א בס' אשרי האיש (לח נו). וכן הסיק שם באבנ"ד. ועוד בענין סנדקאות לחולה אלצהיימר, הארכתי בזה בכתביי, וקבלתי בזה כמה תשובות מגדולי הפוסקים.

ועוד י"ל דהנה איתא בגמ' בברכות דף ח: "הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון", ובספר חידושי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ע"מ"ס ברכות שיו"ל ע"י הגר"י אוהב ציון שליט"א הקשה מדוע הרמב"ם השמיט דין זה, והביא שתירץ מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: אינו דין אלא ד"א ודברי מוסר לא העתיק כולם", ובהערות

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

שיח יצחק כתב שבספר עינים למשפט להגר"י אריאלי עורר בזה וכתב דאפשר דס"ל להפוסקים שהשמיטו שהוא רק ממידת חסידות, והוסף דהרא"ה כתב לנהוג בו כבוד והמאירי כתב "כאילו לא שכח" ע"ש עוד.

והנה מה שהביא מדברי מרן הגר"ח קניבסקי כן מובא כבר משמיה במאסף תורני זכרון רפאל [סימן כ"ב] שכתב: שהוא רק הנהגה ומדה טובה מדכתיב הזהרו, אולם לעי' מלשון רש"י שכתב: הזהרו בו לכבדו משמע שהוא חיוב, ועוד בדעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ראה בדרך שיחה ח"א עמ' שטו שנשאל הגר"ח זקן: שאלה הזהרו בזקן ששכח תלמודו אם יש זקן ששכח ויש זקן שלא שכח אם אין דין קדימה לזה שלא שכח האם כבוד ת"ח זה מה שלמד או גם מה שיודע, תשובה שניהם שווים התורה ציותה לכבוד תלמיד חכם ואם הוא ת"ח הוא שוה (עיי' במאירי ברכות שם שכתב נכבדהו כאילו לא שכח). ויל"ע.

וכמו שענה להרב יצחק אוהב ציון, כן מצאתי בס' ברכת אברהם להגאון האדיר רבי אברהם ארלנגר שליט"א עמ"ס ברכות שם. ועי"ש שכתב: שמי ששכח תלמודו אין לו דין תלמיד חכם ואין מצות והדרת פני זקן במי שהיה לו חכמה אלא במי שיש לו אלא שמ"מ ראוי לנהוג בו כבוד כדחזינן בהנהגת התורה דזה עצמו ג"כ יש בו משום כבוד התורה, שהשברים שהיה בהם תורה נשמרים במקום מכובד ביותר, ועכ"פ צריכים להקפיד שלא יבואו לידי בזיון עי"ש, ולפי"ז כתב שהיה נראה דאין חיוב קימה מבפניהם אלא א"כ זקן שצריכים לקום מבפניו. וע"ע בברכת אברהם סנהדרין צו:, ועי' עוד בדברי יעקב עדס.

אולם לכאורה יש להקשות דמדברי התוס' במס' חולין דף כז. בד"ה השוחט: וז"ל וכרבי יהודה קי"ל כדאמר בפ"ק דברכות ח: הזהרו בוורידין כדר' יהודה עכ"ל, ומשמע שהוא מהלכה ולא ממידת חסידות.

אולם למעשה י"ל שהרמב"ם ס"ל דהוי רק מידת חסידות, משום שהרמב"ם לא כתב בשום מקום שחיטת הורידין, וכמו שמבואר בדברי המגיד משנה בפ"ז מהל' מאכלות אסורות ה"י וז"ל: ולא כתב רבינו בשום מקום שחיטת הורידין, ולא חילק רבינו בדין חוטי דם וכו', והביאו לזה משום דסתם מתני' הוא דלא בעינן שחיטת ורידין כדאיתא פרק השוחט וכו' דאי מדינא הו"ל לר' יהושע למימר הלכה כרבי יהודה וכו' זהו דעת רבינו עכ"ל.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

אולם כ"ז בשיטת הרמב"ם אולם קשה על שיטת מרן השו"ע שבירו"ד סי' כ"ח ס"א פסק כר' יהודה בורידין ומוכח דס"ל כהתוס' בחולין דהוי הלכה, וא"כ למה לא הביא לדינא האי דינא דזקן ששכח תלמודו, וי"ל דהשו"ע הלך אחר הרמב"ם ולכן לא הביא האי דינא.

והנה במנחות צט. איתא תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון, מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגין בו מנהג בזיון, ומשמע דאין צריך לכבדו כמו תלמיד חכם רגיל רק אין נוהגין בו מנהג בזיון.

ובמאירי כתב וז"ל, זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו מוזהרים אנו שלא לנהוג בו בזיון אלא שנכבדהו כאלו לא שכח עכ"ל, הרי דביאר שכונת הגמ' במנחות היא לכבדו כאלו לא שכח, ויש חיוב לכבדו מדינא.

וכן יש להוכיח מדברי הירושלמי (מו"ק פ"ג ה"א) ששם איתא בזה"ל: רבי יעקב בר אביי בשם רבי אחא זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו נוהגין בו כקדושת ארון ע"כ, ומבואר דיש חיוב לכבדו, ולא רק שלא לנהוג בן מנהג בזיון, ודברי הירושלמי הובאו להלכה בהגהות אשר"י (מו"ק פ"ג סי' טו) עי"ש. [ועי' עוד בשו"ת אבני דרך חלק ט' סימן קכח שנשאל לגבי אדם מבוגר שלמד הרבה וכעת קשה לו הדבר האם מותר לו כאשר באים לבקרו להוציא כמה ספרים מהארון ומניחם על השולחן כאילו הוא לומד, וכתב לפי דברי הירושלמי שאם הוא זקן שלמד אזי יש להזהר בכבודו והספרים שמונחים בחוץ מראים את חיבתו הגדולה לתורה הקדושה אף שאין הוא אינו יכול לשים עינו בזה, ובכך מראה כי אין לנו שיור אלא התורה הזאת, אך עי"ש שכ"ז שעסק בתורה כל ימיו]. [והנה עי' בירושלמי תענית פ"ד ה"ה ולפי דבריו יצא דלאו דוקא זקן אלא אף צעיר שנחלש מחמת לימוד התורה הקדושה].

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סימן ל"ד) חקר בחיוב כבוד תלמיד חכם האם משום התורה שבתוכו או או משום מה שהשיג בעמלו, ולפי"ז יהיה נפק"מ מה הדין הכא.

אולם נראה דסו"ס יש דין לכבדו לגמרי כדין תלמיד חכם, דהנה כתב המהר"ל מפראג בס' נתיבות עולם בנתיב התורה [פי"ב] שאם שכח מחמת אונסו לא נחשב שהתורה מסתלקת מן האדם וכמו שתמצא במי שהוא חכם

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

גדול בתורה דלא נאמר דבשעת שינה אץ עליו שם ת"ח כיון שאין אונס הגוף נחשב שהתורה מסתלקת ממנו אלא לעולם תורתו עמו, וכן כתב בס' נועם אלימלך פרשת חוקת, והטעם בזה ביאר בס' בשבילי המנהג [ח"ב עמ' צב] שהרי לעתיד לבוא מזכירים לו כל תורתו וא"כ אין זה נקרא שהוא שכח את התורה, וא"כ סו"ס י"ל לפי דברי המהר"ל על עצם שיגע ועמל בתורה הקדושה צריך לכבדו דהעיקר הוא העמל בתורה הקדושה, וכמו שכתב ברמח"ל בדרך ה' ח"א פ"ד אות ד' ביאר שע"י שהאדם מקיים מצות בגופו הרי הוא מזכך ומצרף את גופו ומה שאין האדם מרגיש בכך הוא מחמת גזירתו יתברך לאחר קלקול חטא אדה"ר אולם כך הוא הדבר וכתב בתו"ד ולפי שהגזירה גזורה אין הדבר נעשה בפעם אחת אך עכ"פ מתחזקת הנשמה בעצמה והגוף מזדכך בכח אע"פ שאינו נעשה בפועל, וא"כ שפיר מובן עפ"י"ר הרמח"ל הללו דאף זקן ששכח תלמודו מ"מ גופו כבר הזדכך בתורה וע"כ אין לנהוג בו מנהג בזיון.

וראה במש"כ הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל פחד יצחק ספר הזכרון (עמ' שסג) שאור של ברית מתן לוחות ראשונות מאיר בחלל ההעלם בנפשם של כנסי' וכיון שהגמ' בברכות חא לומדת את הדין של כבוד התורה בזקן ששכח תלמודו מפני ששברי לוחות מונחים בארון לכן עלינו להתבונן בדברי רז"ל שמעמידנו על הדעת כי יחסה של כנס"י למתן לוחות ראשונות הוא יחס של זקן ששכח תלמודו ודעת לנבון נקל שכבוד התורה הניתן לזקן ששכח תלמודו אין זה מפני שבזמן מן הזמנים שכנה בו תורה אלא עיקר הכבוד לזקן ששכח תלמודו הוא מפני שאע"פ שאין תורתו עכשיו בהדיא ובאתגליא הרי היא נמצאת עכשיו בהעלם ובאתכסיא והעלם זה הוא המחייב של כבוד התורה לגביה וממש זהו המצב ביחס של מתן לוחות ראשונות בכנס"י עכ"ל.

וכן ששאלתי להגאון הגדול רבי דוד יוסף שליט"א בעל ההלכה ברורה האם יש חיוב לכבד חולה אלצהיימר בזה"ל: נשאלתי בדין חולה אלצהיימר, האם יש חיוב לכבדו, כי סו"ס כן מבין שמכבדים אותו, אבל מאידך הוא שוכח ולא מבין כ"כ, ושמעתי איזה חכם אחד, שפסק שאין חיוב לכבדו ולבקרו, ולכאורה לא נראה כך, עכ"ל לשון השאלה, והשיב שחייב לכבדו משום שברי לוחות, וכנ"ל. ויש להוסיף דכ"ש היכא שהוא מבין לפעמים.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ועוד יש להוכיח בזה ממה שדנו הפוסקים האם יש חיוב לכבד חולה משותק, ובחשוקי חמד עמ"ס נדרים דף מ' ע"א

וכמו כן שלחתי השאלה הנ"ל לידידי הגר"מ פריד שליט"א בעל מחבר הספרים והגליונות וישמע משה, וטרח ושאל לגדולי הפוסקים, וכתב בגליון וישמע משה לפרשת וירא תשפ"ב, וכתב שהנה בפירוש הרא"ש על התורה ריש פרשת וירא כתב, שמלשון וירא מוכח שלא בא לבקרו מדלא כתיב אחריו לא אמירה ולא דיבור ובא ללמד דרך ארץ שיש לו לאדם לבקר החולה ואפילו לא ידבר עמו דבר כגון שמצאו ישן וניחא לו כאשר יגידו לו לחולה כי בא פלוני לראותו עושה לו נחת רוח עכ"ד, וא"כ בחולה כזה שלפעמים דעתו צלולה אם יספרו לו בשעה שפלוני בא לבקרו יגרום לו הדבר שמחה, פשיטא שיש מצות ביקור חולים, אבל מה שיש להסתפק במי שתקף עליו החולי ואין לו זמני צלילות דעת כלל האם יש מצוה לבקרו.

וכתב בזה הגר"מ פריד שליט"א שזכה להיות נוכח בשעה שהגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א ביקר את מו"ח גאון ישראל מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בבית החולים לפני פטירתו והיה אז בלא הכרה והגר"ח קניבסקי שליט"א בירך עליו שחלק מחכמתו ליראיו בשם ומלכות וחזר לביתו אף שלא דיבר כלום עם מו"ח ולמדנו שאפשר לברך ברוך שחלק גם על חכם שנמצא בלא הכרה וא"כ ניתן לעשות גם ביקור חולים במצב כזה. ע"כ הוכחתו.

ובעיקר דין זה שאפשר לברך ברכת ברוך שחלק אפילו שהחכם נמצא בלא הכרה, הוא חידוש גדול.

וגם כ"ז לפי מש"כ הרא"ש, אבל לפי מש"כ בספר חרדים (פרק כד אות מז) שיש ענין לדבר עם החולה פרק כד אות מז שיש ענין לדבר עם החולה ולהקל מחוליו יעו"ש, וא"כ כשהחולה ישן ולא דיבר עמו כלל ולא הקל מחוליו של החולה, וראה מה שהאריך בזה בספר מצות ביקור חולים סימן ד' ובשו"ת הלכתא מאורייתא ח"א סימן ד' ובמש"כ בזה בספר בית מתתיהו ח"ג בימן מא אות ב' יעו"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי סימן יט, כתב ג"כ לדון לענין חולה מחוסר הכרה שאין יכול לדבר עם החולה אם מקיים מצות ביקור חולים כיון שאין מדבר עמו ואין החולה ידוע שהגיע לבקרו, וכתב ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש מצות ביקור חולים במחוסר הכרה וכתב לי כן, ופעם אחת שאל למרן הגר"ח קניבסקי במי שאביו

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

מחוסר הכרה הרבה שנים אם יש מצוה לבקרו וכתב לו שאם יש תועלת, ושכן בשו"ת בירורי חיים ח"ח סימן עט כתב מהגר"ק לענין ביקור חולים במחוסר הכרה שמקיים המצוה לטעמא דמצות ביקור חולים לדאוג לצרכי החולה יעו"ש, ובשו"ת אבני דרך ח"ח סימן סימן תר, ושכן כתב בספר דרך שיחה ח"א עמ' סה יעו"ש.

ומ"מ בעיקר הדין שאפשר לברך ברוך שחלק מחכמתו ליראיו גם שהגדול דור ישן, לכאורה זהו חידוש עצום, אבל אפשר לומר בזה כמו שכתבתי בקונ' שערי יוסף בהל' חולה אלצהיימר להביא מש"כ בחוט שני (סימן רכד ברכת הודאה סקי"ב אות ב) שחכם שהיו ראוי לברך עליו שחלק מחכמתו ליראיו שמסתברא שא"א לברך עליו, וכיון שכן נראה דה"ה כשהגדול דור ישן, [וגם יש לומר דבלא"ה בעיקר הברכה שמברכים שחלק מחכמתו ליראיו, האם לברך הוא פלגותא גדולה, וכתבתי בזה בקצרה בקובץ באר התורה קיג ובכתביי].

ואמנם ראיתי במכתבו של הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת יעלת חן וזכר עשה, שסיפר להגר"ד קוק שליט"א מה שהגר"ק בירך על מרן הגריש"א שהיה מחוסר הכרה, שהגר"ד קוק אמר שאם החכם ישן יש לומר דכיון שאינו מחוסר מעשה אין חשש לברך עליו וכמו דאיתא בגיטין דף ע' ע"ב ישן לאו מחוסר מעשה, אבל אם הוא מחוסר הכרה יש כאן ריעותא ואפילו לריש לקיש דאמר בגיטין שם דריעותא של חולי כגון קורדייקוס אין בה חשש היינו משום דסמיה בידן כדאמרינן בגיטין, אבל במחוסר הכרה אין סמיה בידן והו"ל כשוטה דלכו"ע ל"ש בו כתיבת גט כמבואר שם.

ועוד איתא שם שהגר"ד קוק שליט"א שכיון שהגמ' מדמה זקן ששכח לשברי לוחות ונמצא א"כ שהחקירה הנ"ל תלויה בפלוגתא דר"מ ור"י בב"ב דף יד היכן היו מונחין השברי לוחות ולמ"ד שהיו מונחין בתוך הארון א"כ הו"ל חפצא של תורה, וזה"ה זקן ששכח הוא דרופתקי דאורייתא סנהדרין דף צט ע"ב אבל למ"ד שהיו מונחין בחוץ יתכן שזקן ששכח אין בו חיוב כללי של כבוד תורה ממש אלא רק אביזרא של כבוד התורה.

ועוד הוסיף בזה בשם הגר"ד קוק שליט"א ליישב שיתכן שמרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א ראה בכח קדושתו את אור החכמה על פניו של הגרי"ש ובהכרת ענין רוחני מופשט שכזה כלל לא הופרע מחמת האירוע

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

שבו היה שרוי הגר"ש, וציין עוד מש"כ המהרי"ל מפראג זיע"א בנתיבות עולם (נתיב התורה פרק יב) שהגם ששכח החכם את לימודו מ"מ רושם התורה וקדושתה נשאר עמו יעו"ש, והאריך עוד בזה.

ועתה ניהדר לדידן שבגליון וישמע משה, הביא שהגר"ש גרוס שליט"א בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי שלדעתו בודאי יש מצוה רבה בביקור חולה אלצהיימר מכמה טעמים, א' בני משפחתו של החולה שמוטל עליהם הטורח לשהות במחיצתו ולטפל בו יומם ולילה מתחזקים מאד ע"י ביקורים אלה, ב' הצוות הרפואי של בית החולים מתייחס אחרת לחולה שרבים מבקרים אותו וזה מראה להם את חשיבות החלה ומחייב אותם להתייחס יותר, ובפרט שהמבקרים מוציאים את שמו הטוב של בית החולים ומספרים על היחס שקיבל שם החולה, ולכן דואג הצוות טוב יותר לחולה.

וסיפר לו דבר נפלא ששמע מפי כ"ק מרן האדמו"ר שליט"א מבעלזא לפני כמה שננים ששאל מדוע היה צריך להגיע מלאך לרפא את אברהם אבינו, הרי הקב"ה הגיע לבקרו, וכי צריך מלאך במקום שהשכינה עצמה שורה כאן, ותירץ שמכאן אנחנו לומדים בגמ' בסוטה דף יד ע"א מצות והלכת בדרכיו הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים, ואם היה הקב"ה מרפא את אברהם אבינו לא היה ניתן ללמוד מכאן שיש מצוה אלא כשהמבקר יכול לרפא את החולה, ולכן לא ריפא הקב"ה את אברהם בעצמו אלא ע"י מלאך, כדי ללמד שעצם ביקור החולה יש בו מצוה אף שאינו עושה כלום עבור החולה. ויעו"ש עוד לגבי ביקור חולים בטלפון.

וכן הביא שם שהגר"מ גרוס שליט"א שיש מצות ביקור חולים בחולה כזה מכמה טעמים, וביניהם שמה שאמרו שהמבקר נוטל אחד מס' בחולי קיים גם כשהחולה אינו יודע שמבקרים אותו.

וכן הגאון רבי נפתל נוסבוים שליט"א אמר שאם המבקר מסייע לחולה באיזו דרך בודאי יש בזה מצוה ביקור חולים וכמו שאמרו בגמ' בנדרים דף מ' ע"א מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר' עקיבא לבקרו ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה א"ל רבי החייתני יצא ר' עקיבא ודרש כל מי שאין מבקש חולים כאילו שופך דמים עכ"ד, וגם א אינו צריך סיוע בכלום מ"מ אם הוא בן גילו הרי הוטל אחד מס' בחוליו

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

כמו שאמרו בגמ' בנדרים דף לט ע"ב אבל אם אינו בן גילו אין בזה מצוה עכ"ד, ואמנם הוא חידוש גדול שרק אם הוא בן גילו.

וכן ראיתי עתה בגליון וישמע משה לפרשת חיי שרה במדור מכתבים למערכת שהעיר בזה הרה"ג עזריאל ברוך אהרנוביץ שליט"א שלא הבין מש"כ שאם אינו בן גילו אין בזנ מצוה שהרי נאמר בגמ' בנדרים דף לט ילכו זה ביקור חולים והקשה הגמ' היינו גמ"ח וכיון דתנן שצריך לעשות גמ"ל בעינן שצריך לבקר את החולה ומתרץ בגמ' לא נצרכה אלא לבן גילו דאמר מר בן גילו נוטל א' משישים מחליו ואפ"ה בעי למיזל גביה, וראה לבאר שיש חיוב מדי ואהת לרעך כמוך, ולכן קמ"ל שמצות ביקור חולים שהחיוב הוא בין אדם לחבירו וכיון שכן לא יפטר מלמיזל לחבירו אף אם יטול א' משישים מחליו וא"כ גם אינו בן גילו הרי חייב גם מצד בין האדם למקום וגם מצד בין האדם לחבירו וא"כ באופן שיש מחלה כמו אלצהיימר ר"ל גם אם אינו בן גילו ניבוא לבקרו כי הרי שכינה מראשותיו של חולה ויתפלל עליו לרפאותו כי אין מניעה מאתו יתברך לרפאותו. ויעו"ש עוד בהערותיו.

תשובת האורחותיך למדני שליט"א

וכמו כן זכיתי לקבל בזה לפני כשבוע תשובה מאת הגאון הנודע בעל האורחותיך למדני שליט"א

לכבוד הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א

כתב כת"ר, "שאלתי בדין חולה אלצהיימר, האם יש חיוב לכבדו, כי סו"ס כן מבין שמכבדים אותו, אבל מאידך הוא שוכח ולא מבין כ"כ, ושמעתי איזה חכם אחד, שפסק שאין חיוב לכבדו ולבקר, ולכאורה לא נראה כך, ונשמח לקבל דעתו של כת"ר שליט"א."

(א) כתוב בקידושין לג. "איזוהי קימה שיש בה הידור, הוי אומר זה ד' אמות, אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק מלא עיניו, אביי מכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי הוה קאים אביי." הרי שאעפ"י שרב יוסף היה סומא, מ"מ עדיין אביי היה מכבדו, אעפ"י שרב יוסף לא הרגיש מזה.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

אלא ראיתי בשער אפרים ס"ע שכתב על ראייה זו, "דלמא רב יוסף לא היה באותו זמן מאור עינים, וגם יש לדחות דהלא בלא"ה לא היה לו למיקם כל כך מכי חזי אודניה אלא דעביד לרווחא דמילתא." ע"ש.

וכן נראה שבתחילת ימיו רב יוסף היה יכול לראות, ורק אח"כ נעשה סומא. וכן משמע בשבת קלח. "אמר רב יוסף חזינא להו לכילי דבי רב הונא דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא רמיא." וכן הוא ברבינו גרשום בסוף מנחות, שכתב "דהוי ביה ברב מילי דחסידות שלא היה מגביה עיניו... ורצה לנהוג במדה זו רב יוסף ורב ששת תלמידיו ונעשו סגי נהורי." ע"ש. וכן כתב הרמב"ן בקידושין לא. "ורב יוסף היה פתח ומסתמא הוה." ע"ש. ולכן אפשר לפרש המעשה דאביי בגמ' קידושין כמו שפירש השער אפרים הנ"ל "דלמא רב יוסף לא היה באותו זמן מאור עינים".

אלא יותר נראה לומר שבאותו זמן רב יוסף היה סומא, שהרי כתוב בפסחים קח. "אמר) אביי כי הוינן בי מר זגיןן אבירכי דהדדי, כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים." ופירש"י שם "כי אתינן לבי רב יוסף. דרבה מלך מקמי דרב יוסף." משמע שאביי הלך לרב יוסף בליל הסדר אחר שמת רבה ומלך רב יוסף. וכתוב בברכות סד. "דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים, אצטריכא להו שעתא (רש"י: להיות אחד מהם ראש ישיבה), שלחו להתם סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם, שלחו להו סיני קודם שהכל צריכין למרי חטיא, אף על פי כן לא קבל עליו ר' יוסף דאמרי ליה כלדאי מלכת תרתין שנין מלך, רבה עשרין ותרתין שנין מלך, רב יוסף תרתין שנין ופלגא." ולכן נראה שכשאביי הלך לרב יוסף בליל הסדר, שזה היה שנתיים וחצי לפני שמת רב יוסף, ודחוק מאד לומר שאף באותו זמן רב יוסף עדיין היה יכול לראות. ולכן צ"ל שמ"ש בפסחים הנ"ל הוא כשרב יוסף כבר היה סומא. ולכן י"ל שאף שרב יוסף לא היה יכול לראות אביי, מ"מ עדיין צריך אביי לכבדו במה שהוא אינו מיסב לפניו בליל הסדר, שהלא כיון שרב יוסף היה סומא הוא לא היה יכול לראות ולרגיש אם אביי היה מיסב או לא. ואף שכתוב בגמ' פסחים שם "רב יוסף אמר לן לא צריכתו", משמע שעדיין יש רשות לאביי להיסב אם הוא רוצה, ואולי שזה מפני שרב יוסף היה סומא ולא הרגיש בזה, מ"מ כבר כתב הב"ח בא"ח ס"תעב "ומ"ש רבינו בתלמיד לפני רבו א"צ היסיבה וכו', לאו דוקא קאמר אלא תפס לשון הגמרא דמסיק כי אתינא לגביה דרב יוסף א"ל לא צריכיתו וכו', והתם קאמר לא צריכיתו לאפוקי ממה שהיו נוהגין בבי מר...". ע"ש. וכן כתבו האחרונים כמ"ש

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

הכה"ח שם באות לד. ע"ש. ולכן נראה מזה שאף בפני חכם סומא צריך לנהוג בו כבוד, אף כשהוא אינו מרגיש בזה.

ולכן שפיר הוא לפרש שאף מ"ש בגמ' בקידושין הנ"ל הוא בזמן שרב יוסף היה סומא. וכן נראה לומר, שיש לשאול מאיזה טעם רב יוסף היה רוכב על חמור ולא הלך על רגליו? ונראה שזה מפני שהוא זקן וגם מפני כבודו כיון שהוא היה ריש מתיבתא, שכבר הוא היה מלך אחר רבה. וזה כמ"ש שם מיד אחר כך "אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דנהר סגיא, יתיב רב משרשיא ורבנן באידך גיסא ולא קמו מקמיה, אמר להו ולא רב מובהק אנא, אמרו ליה לאו אדעתין." וי"ל שאף אביי באותו זמן היה ראש ישיבת פומבדיתא, ומטעם זה הוא רכב על חמור לפי כבודו. וכן י"ל לגבי רב יוסף, וא"כ אם זה היה שנתיים וחצי לפני שמת רב יוסף כשהוא היה מלך, אז אף הוא היה סומא באותו זמן, ועדיין אביי עמד לפניו. ואם תאמר שאם היה רב יוסף סומא באותו זמן, איך הוא יכול לרכוב על חמור, י"ל שהחמור כבר רגיל לילך בדרך זו ורב יוסף סמך עליו, או י"ל שנער הולך לפני החמור כדי להנהיגו בדרך נכונה.

וראיתי בגנת ורדים י"ד כלל ד ס"ב, שהביא הראיה מגמ' קידושין הנ"ל, ומ"ש רש"י שם "שיש בה הידור. כבוד ונשיאות פנים שדבר הניכר הוא שבשבילו עמד." ושוב כתב הגו"ר, "ומדמייתי תלמודא עובדא דהוה עביד אביי סמוך לדין רבו מובהק, משמע מיהא אביי לא הוה עביד מילתא יתירתא כלום שאין לזה רמז כלל בתלמוד. והנה רב יוסף סגי נהור הוה... וא"כ מינה נשמע דכל כבוד ת"ח שייך שפיר אפילו שיהיה הת"ח סגי נהור." ע"ש.

מ"מ ראיתי בפרח שושן כלל ד ס"א, שדחה ראיה זו של הגו"ר, וז"ל "נלענ"ד שאין מכאן ראיה, דדוקא ברבו מובהק דכיון דחמיר דחייב כמלא עיניו אע"ג דהוי קימה שאין בה הדור כדמוכח מדברי התלמוד דקאמר אי זה הוא קימה שיש בה הדור הוי אומר זה ד' אמות, ופירש"י שיש בה הידור. כבוד ונשיאות פנים שדבר הניכר הוא שבשבילו עמד. עכ"ל, ואפ"ה ברבו מחמרינן כמלא עיניו, ה"ה נמי מחייבין ג"כ סומא, אבל בשאר ת"ח דאינו חייב אלא בד' אמות משום דהוי קימה שיש בה הדור, הה"נ דאינו חייב לעמוד מפני ת"ח סגי נהור." ע"ש.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ולענ"ד יש לדחות השגה זו על הגו"ר, שהרי פירש הר"ן בקידושין שם (דף יד. ברי"ף), "כמלא עיניו - דכיון דרבו מובהק הוא כי קאים מקמיה כמלא עיניו קימה שיש בה הדור היא, שהדבר מוכיח שלכבודו הוא עומד." הרי שאין לומר כמ"ש הפרח שושן הנ"ל "דדוקא ברבו מובהק דכיון דחמיר דחייב כמלא עיניו אע"ג דהוי קימה שאין בה הדור". ולכן י"ל שאף קימה בפני סומא בכלל הדור כמו שקימה לפני רבו מובהק כמלא עיניו הוא הדור.

ומ"ש השער אפרים הנ"ל לדחות הראיה מגמ' קידושין הנ"ל 'וגם יש לדחות דהלא בלא"ה לא היה לו למיקם כל כך מכי חזי אודניה אלא דעביד לרווחא דמילתא." ע"ש. כבר כתב הפרח שושן על ראייה זו, "והוא דוחק" ע"ש.

(ב) וגם מצינו שכתוב ביומא נג. "רבא כד הוה מיפטר מיניה דרב יוסף הוה אזיל לאחוריה עד דמנגפן כרעיה ומתווסן אסקופתא דבי רב יוסף דמא, אמרו ליה לרב יוסף הכי עביד רבא, אמר ליה יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרכא." ופירש"י שם, "אמרו ליה לרב יוסף - שהוא היה מאור עינים ואינו מכיר בדבר. תרום רישך - תהיה ראש ישיבת הכרך." ע"ש. נראה מזה שאף שרב יוסף היה סומא ולא הרגיש בכבוד הנ"ל, מ"מ עדיין סבר רבא שצריך לכבדו.

וכן ראיתי בשער אפרים הנ"ל, שכתב על ראייה זו "קשה למה אמר רב יוסף יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרכא, מה היה החידוש כשהוא מחויב לעשות, אלא ודאי שאינו מחויב לעשות כן. אמנם יש לדחות דלעולם מחויב בכבוד רבו סומא, אלא זה הוא תימא גדולה דעביד רבא כבוד כזה עד דמנגפין כרעיה דמא, וכבוד כזה בודאי אינו מחויב עד דמתווסין אסקופא דבי רב יוסף דמא, ועל זה היה רב יוסף מתמיה." ועיין במנחת חינוך ס"רנו ס"ק ג, שהביא סוגיא זו וכתב "ואפשר לפנים משורת הדין הוא דעבידו", ולא הרגיש במ"ש השער אפרים הנ"ל "אמנם יש לדחות דלעולם מחויב בכבוד רבו סומא..."

ועיין בשער אפרים וגו"ר הנ"ל עוד ראיות, ועיין מה שהשיב עליהן הפרח שושן הנ"ל, אלא אף הפרח שושן כתב בסוף שלדינא צריך לכבד ת"ח סומא, וכן הוא בברכ"י ס"רמד ס"ק ב. ע"ש.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ג) ולפי זה יש לדון בנד"ד, וי"ל שאף אם חולה אלצהיימר שאינו בר דעת אינו מרגיש בכבוד, שעדיין צריך לכבדו. אלא יש לדחות, שי"ל דבשלמא לגבי חכם סומא שאף הוא אינו יכול להרגיש בכבוד, מ"מ עכ"פ הוא בר דעת וראוי לכבוד משום חכמתו, אבל בחולה אלצהיימר הוא אינו בר דעת כלל, והוא דומה לפתי וכמ"ש הסמ"ע בס"ל ס"ק כא, "זהו החילוק בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו היא משובשת ומטורפת לגמרי בדבר מהדברים, משא"כ פתי שאינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל מצד אחד הוא גרע מהשוטה שהשוטה בשאר דברים הוא חכם כשאר בני אדם, והפתי הוא שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר כדרך שמבינין אותו שאר בני אדם...". ע"ש. ולכן יש סברה לומר שאין חיוב לכבד חולה אלצהיימר כיון שהוא "אינו מבין שום דבר", ודלא כחכם סומא שהוא עדיין בר דעת וחכם.

ד) ולכן י"ל שיש לדמות דין חולה אלצהיימר למ"ש בברכות ח: "וזההרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון." ופירש"י שם "מחמת אונסו - שחלה או שנטרד בדוחק מזונות הזהרו בו לכבדו." וזה כמ"ש בירושלמי מו"ק פ"ג ה"א "רבי יעקב בר אבבי בשם רב אחא אמר זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו נוהגין בו כקדושת ארון." ולכן אף בנד"ד י"ל שהאדם חלה מאלצהיימר והוא שכח לימודו, ולכן עדיין צריך לכבדו.

אלא לכאורה יש לחלק, שאולי י"ל שאף החכם ששכח לימודו כיון שהוא היה חולה, מ"מ עדיין הוא בר דעת, וזה כדמצינו בנדריים מא. "כל משכבו הפכת בחליו, אמר רב יוסף לומר דמשכח למודו, רב יוסף חלש איעקר ליה למודיה, אהדריה אבבי קמיה, היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא א"ל אבבי את אמריתה ניהלן ומהא מתניתא אמריתה ניהלן." ע"ש. הרי שרב יוסף שכח לימודו כשהוא היה אנוס וחולה, אבל עכ"פ הוא עדיין היה בר דעת, ולכן שפיר הוא לכבדו אף בשעה שהוא שכח לימודו, אבל י"ל שבחולה אלצהיימר שהוא אינו בר דעת כלל, אז אף א"צ לכבדו, שהגמ' בברכות ח: הנ"ל דברה לגבי חכם ששכח לימודו, אבל עדיין היה בר דעת כדמצינו לגבי רב יוסף, משא"כ לגבי מי שנטרפה דעתו לגמרי ואינו בר דעת כלל.

אלא נראה שזה אינו, שכתב המהר"ל בנתיבות עולם, נתיב התורה פ"יב, "בפ"ק דברכות (ח:), אמר ליה רבי יהושע בן לוי לבנייהו, הזהרו בזקן

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ששכח תלמודו מחמת אונסו, כי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, ע"כ. ור"ל כי המדריגה שקנה האדם על ידי התורה, אין לומר שבטלה מעלה זאת כאשר שכח תלמודו, כי לא נחשב שהתורה מסתלקת מן האדם. כי כמו שתמצא אצל מי שהוא חכם גדול בתורה, שאי אפשר שיהיה תורתו עמו כל שעה, ואי אפשר שלא תסתלק מאתו התורה בעת השינה, ובשאר זמנים, ובשביל זה לא תאמר שאין עליו בשעת שינה שם "תלמיד חכם", אף על גב שאין תורתו עמו, מכל מקום שם "חכם" עליו, כי זה ענין האדם בעל גוף, אשר מצד גוף שלו אי אפשר שתהיה התורה עמו תמיד. וכן אף שנסתלקה ממנו התורה לאונסו בשביל הגוף המקבל, אין נחשב שהתורה מסתלקת ממנו. ולעולם הבא, כאשר אין מונע אליו מצד הגוף, כמו שיהיה לעתיד, תהיה תורתו עמו. ולפיכך אף שברי לוחות היו מונחים בארון, מפני שאף שנשברו הלוחות, דבר זה היה מצד הגוף בלבד, אבל המעלה שקנו הלוחות לא נסתלקה מהם. ולכך אף אם נסתלקה התורה ממנו מצד גופו המקבל את התורה, והיה זה לאונסו, בשביל כך לא נסתלקה ממנו המעלה העליונה שקנה על ידי התורה... שקנה תלמיד חכם על ידי התורה המדריגה העליונה שדבק בו יתברך. ובשביל כך אף זקן ששכח את תורתו מפני אונס, ולא פירש מן התורה ברצון, אחר שקנה שדבק במדרגה העליונה שהוא עם השם יתברך, שוב אין יורד, אף אם נשתכחה התורה בשביל אונסו מצד הגוף, ודבר זה מבואר. ע"ש שאר דבריו.

ולפי זה נראה שאף אם החכם חולה ואינו בר דעת כלל, שעדיין צריך לכבדו כיון ש"לא נסתלקה ממנו המעלה העליונה שקנה על ידי התורה", וה"ה בחולה אלצהיימר.

ה) וגם יש לחקור לגבי כבוד אב ואם, אם דין זה שוה לדין כבוד חכם הנ"ל. כתוב בקידושין לא: "רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה, אמרה ליה בעינא תכשיטין, עבד לה, בעינא גברא, נייעין לך, בעינא גברא דשפיר כותך, שבקה ואזל לארעא דישראל...". ולפי זה פסק הרמב"ם בהל' ממרים פ"ו הל"י, "מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהן. ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר יניחם וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם." עיין בכסף משנה שם.

משמע מזה שקודם שהלך רב אסי לא"י הוא היה מכבד אמו אף שכבר נטרפה דעתה. וכן הוא לר"ח פלג"י ז"ל בתוכחת חיים, בראשית פ"א ד"ה

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ונראה, (דף יא), וז"ל "כתב מהרש"ל ביש"ש שם בפ"ק דקידושין דה"ט דרב אסי בנה לא מילא שאלת אמו והניחה והלך לו, משום שהיא שאלה שלא כהוגן מרוע הלב ע"כ הלף הלך לו למקום שלא תראנה אותו עכ"ל. ואה"נ אם היתה שואלת זיווג כפי הראוי לה היה חייב רב אסי בנה להשתדל בדבר משום כבוד אם. "ע"ש. א"כ מצינו שאף כשיש טירוף הדעת בהורים, עדיין הבן צריך לכבד הוריו.

אלא י"ל שאין זה דומה לנד"ד, שנראה שהפירוש של "נטרפה דעתה" כאן הוא שאמו של רב אסי היתה בכלל שוטה ולא בכלל פתי, וכן הוא שכתוב אח"כ בגמ' שם "שבקה ואזל לארעא דישראל, שמע דקא אזלה אבתריה", וזה מפני מ"ש הסמ"ע הנ"ל "שהשוטה בשאר דברים הוא חכם כשאר בני אדם", ולכן בשלמא שאפשר לשוטה לילך לארץ ישראל, אבל פתי ש"אינו מבין שום דבר כדרך שמבינין אותו שאר בני אדם" כמ"ש הסמ"ע, קשה לומר שהוא יכול מעצמו לנסוע מבבל לארץ ישראל. ולכן עדיין יש מקום לומר שהטעם שרב אסי היה עדיין חייב בכבוד אם אף שכבר נטרפה דעתה, הוא מפני "בשאר דברים היא חכמה כשאר בני אדם", ולכן היא הרגישה בכבוד שעשה רב אסי, משא"כ בפתי ש"אינו מבין שום דבר" שאולי י"ל שאין חיוב לבן לכבדו כיון שהפתי אינו מרגיש כלל בכבוד.

מ"מ נראה שזה אינו, שדין כבוד או"א הוא כפריעת חוב כמבואר בירושלמי פ"א דפאה, "...ומצוה חמורה שבחמורות זה כיבוד אב ואם, ובשתייהן כתיב והארכת ימים, א"ר אבון ומה אם דבר שהוא פריעת חוב כתיב בו למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך...". וכן הוא בירושלמי קידושין פ"א הל"ז ע"ש. וכ"כ בספר חיי אדם, כלל סז ס"א שכיבוד אב ואם הוי כפרעון חוב לאביו. ע"ש. ולכן נראה לומר שכמו שיש חיוב של פריעת חוב בין אם המלוה מרגיש בזה או לא כגון אם המלוה חולה או גוסס, כמו כן יש חיוב כבוד או"א אף כשהם אינם מרגישים בזה. וכן הוא, שאין נתינת כבוד לאביו תלוי בהרגשת אביו, שהרי כתב מרן בי"ד ס"רמ ט, "חייב לכבדו אפילו אחר מותו...". ע"ש. ולכן יש לבן לפרוע חובו אף כשאביו אינו מרגיש כלל בזה.

ואסיים בכבוד רב

מחבר הספר אורחותיך למדני

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

לקנות עתה הרבה כלים חד פעמיים ושתייה מתוקה

בס"ד

יום ה' כ"ב מרחשון תשפ"ב

נשאלתי האם יש חסרון בבטחון בהשי"ת לקנות הרבה כלי חד פעמי ושתייה מתוקה מחמת שהמחירים יעלו, וכך האם הוא מדרכי ההשתדלות לקנות כן, כי סו"ס אח"כ המחירים יעלו במחיר מאוד משמעותי, ושכן יש הרבה אנשים שמרוקנים את החנויות של החד פעמי, והשאלה היא האם הוא מדרכי ההשתדלות, והאם יש לבטוח בזה על השי"ת, ושמעתי בזה שהיה שמועה שיהיה מחסור בסוכר וכך הסוכר יתייקר, ואחד מבני ביתו של מרן הגרי"ז סולביציק זצ"ל שאל אותו האם לקנות ארגז סוכר, והשיב לו שאין חיוב להשתדל בזה, שהרי כיון דקימ"ל בגמ' בביצה דף טז ע"א שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים, ופריש"י שם בזה"ל: כל מזונותיו של אדם כל מה שעתידי להשתכר בשנה, שיהא נזון משם קצוב לו, כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו, עכ"ל רש"י, ואמרו מזונותיו ולא אמרו כספו, ולכן אין צריך להשתדל בזה, ושמעתי בזה לומר דנראה דהוא הדין הכא, ואף על החד פעמי סו"ס הרי הוא בכלל מזונותיו, ולכן אין לדאוג בזה, ועוד י"ל לענ"ד שהרי מתפללים בכל תפילה "ומלכות הרשעה מהר תעקר ותשבר וכו' ", וממילא יתבטלו כל גזרות של הרשעים.

וידידי הגרנ"י בן שמעון שליט"א בעמח"ס שו"ת מעשה נסים וש"ס, כתב לי, בזה"ל: נראה לענ"ד דהוא מדרכי ההשתדלות, כי כבר ביום שני הקרוב כל הכלים החד פעמיים יעלו למחיר כפול ממה שמשלמים היום פשוטו כמשמעו

אדם שרוצה להניח את מעותיו על קרן הצבי, יעשה כרצונו...

אבל בודאי אדם שקונה היום וחסך בכך הרבה כסף בפרט אם קונה כמות גדולה, הוא בודאי מדרכי ההשתדלות...

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

עיקר הסברא בזה שאם הדבר בא לו 'בקלות' ואינו צריך לטרוח ולהתאמץ לשם כך, הוא ג"כ מדרכי ההשתדלות, ולכן אף אם קונה כמות גדולה ביותר כגון למשך שנה ג"כ הוא מדרכי ההשתדלות

ודומה הדבר למה שפעמים עושים שוק מכירה שמוכרים במכירה שכונתית וכדו' כל מיני מוצרים בזול הרבה יותר ממחירם ברשתות, אטו נאמר שמזונותיו של אדם וכו', וה"ה הכא. עכ"ד, ושוב השיב לי שכן השיב לו זקינו הגאון רבי נסים בן שמעון שליט"א.

ועוד אח"כ הוסיף לי, לא כל דבר שהוא מדרכי ההשתדלות הוא חובה, אלא ישנם דברים שהם גם בכלל דרכי השתדלות, כגון אם זה בא לו בקלות ... בשביל זה הדגשתי קודם שאם לא רוצה לנצל את ההזדמנות רשאי הוא להניח מעותיו על קרן הצבי ... עכ"ד.

וידידי הג"ר יקותיאל אוהב ציון שליט"א כתב לי בזה"ל: זוהי שאלה שחוזרת על עצמה בכל מיני אזורציות בחיים, ואין על זה תשובה כוללת, כי בעניני אמונה ובטחון, הכל לפי מצב האדם. וזה כגון סוגיא ד"ביטוח חיים" כדכתיבנא בהרחבה במקו"א. ואם אדם בא לשאול, יש להורות לו, לנהוג רגיל ולא להשתולל. כי "ברוך ה' יום יום יעמס לנו", וידועים ד' הזהר על הדואג ל"אוכל" מהיום למחר, והובא במשנ"ב כמדומה סי' קנה, וע' בזה בשו"ת לב חיים פאלאג"י. וכבר העירו דהאידנא שאני שכך הוא צורת הקניות ודפוס הנהגת העולם. והרבה יש להרחיב בזה. ואני מחוסר זמן .

לגבי שתיה מתוקה, התשובה היא, שאין זה דיון כלל אם לקנות הרבה או לא, כי צריך להתעורר ולא לקנות כלום, וכפי שמתריע מרנא שליט"א שנים רבות שכל השתיה הזאת מלאה דברים רעים לגוף, וירגילו הילדים לשתות מיץ טבעי של תפוזים או רימונים וכו', או מים עם לימון ומעט סוכר וכיו"ב, המבריאים את הגוף. ולואי תעקר כל השתיה הזאת מן העולם.

ופעם ראו את הגר"ד קוק שליט"א שופך בקבוקי קולה חדשים לכיור, ואומר זה רעל לגוף ומצוה להשחית

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

תשובת הגאון רבי משה רחמים שעיו שליט"א בעמח"ס שו"ת מחקרי ארץ

ושא"ס

עש"ק לסדר וה' בירך את אברהם בכל ה'תשפ"ב

לידידי הנערב, עצום ורב, החתן המפואר, דעסיק במילי דבי רב, כבוד הרב יוסף אביטבול שליט"א.

בדבר השאלה כאשר יש גזירה להעלות את המחירים האם כאשר קונים הרבה לפני העלאת המחירים אם יש בזה משום מחוסרי אמנה.

לקו"ד אין בזה שום חשש של מחוסרי אמנה שהרי לא גרע מכל מסחר אחר שאדם קונה בזול ומוכר ביוקר והרי גם כאן אם אפילו שאינו מוכר אם יש לו כסף ורוצה לקנות שיהיה לו יותר בזול הרי זה כמו מסחר שמותר לאדם להרויח כסף. ולכן אם יש לו רצון לקנות הרבה בזמן הזול ולהשתמש בו מעט מעט וכך הוא דרך כל התגרים שקונים הרבה במקום הזול ומוכרים מעט מעט ביוקר כדי להרויח. ואין אומרים שאין ראוי לעסוק במסחר שיש בזה משום מחוסרי אמנה. דצריך אדם להשתדל בעד פרנסת ביתו ואינו צריך לקנות דוקא במקום היוקר.

ומה שהיוקר מאמיר, כבר אמרו חז"ל שבעקבתא דמשיחא היוקר יאמיר, ויהי רצון שנזכה לגאולה שלימה בקרוב ושם הדר"ת ישגא לעד ששון ושמחה תשיגו ותזכו להקים בית לתפארה בנין עדי עד בבנים ובבנות עוסקים בתורה ובמצוות ויהי ה' את יוסף וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו.

ע"ה רחמים משה שעיו

פה עיה"ק ירושלים תובב"א

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

תשובת הגאון רבי רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א

בס"ד

לכבוד ידידי היקר הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א שלום וברכה וכט"ס ומזל טוב על אירוסיו עב"ג לחיים טובים ולשלום אכ"ר.

ישר כח על הדברים !

ויש עוד להוסיף בס"ד על דבריו היקרים, שאלה: אם אדם החליט לקנות כמות גדולה של חד פעמי, והוא משתמש בעקרון בחד פעמי רק בשבתות וחגים ומכוון הוא שכל הכמות שקונה הוא לכבוד שבת ויום טוב האם הקב"ה יחזיר לו את ההוצאות של כל הכמות שקנה. ולכאורה אם הוא לכבוד שבת ויום טוב יחזיר לו הקדוש ברוך את כל ההוצאות. וכן הוא הדין בענין שתיה מתוקה שקונה ושותה שתיה מתוקה רק בשבתות וימים טובים. וצ"ע.

ויתכן שמן השמים רוצים שנמעיט בשימוש בכלים חד פעמי כי יתכן שאכילה בכלי פלסטי מזיקה לגוף האדם ואף שיש פיקוח על זה מכל מיני פיקוחים ממשלתיים שלא יהיה מזיק, אבל יתכן שיש בזה איזה היזק קטן והקב"ה לא רוצה אפילו היזק קטן אפילו לבניו. ועל כן באה גזירה זו. אבל באמת הכל לטובה.

וכן שתיה מתוקה יתכן שהקב"ה רוצה שנמעיט בשתייה מתוקה וכבר רמזו מן השמים בשנים האחרונות ע"י הממשלה שהחליטה לכתוב על מוצרי מזון סוכר בכמות גבוהה או שומן בכמות גבוהה או נתרן בכמות גבוהה וכן על זה דרך ואנשים רבים נמנעו מלשתות וכן אם שתו היו שותים באופן מבוקר השומר על הבריאות.

ועוד יש לומר שהקב"ה רוצה שנכבד את השבת הקדושה ואת הימים הטובים כמו שכיבדו פעם עם כלים יפים וחזקים ואף שיש כלים חד פעמי יפה מאוד אבל האדם לא טורח לכבוד השבת כל כך אלא פותח חבילת חד

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

פעמי ושם על השולחן ללא טרחה, וכאשר הוא ידאג שיהיה כלים מיוחדים וטובים ויטרח לכבוד השבת יותר זה יהיה נפלא כי השטיפת כלים הכל בכלל כבוד השבת. וכמובן שעל הבעל לעזור לאשתו בשטיפת הכלים במוצאי שבת ולכווין לכבוד שבת קודש.

וכן בענין שתיה מתוקה הקב"ה רוצה שנכין את השתיה המתוקה לכבוד השבת כמו לסחוט מיץ לימון לכבוד השבת וכן להכין מיץ תפוזים סחוט והענין הוא הטרחה לכבוד שבתות וימים טובים.

וה' יזכנו לכבוד יותר ויותר את השבתות וימים טובים אכי"ר.

בשורות טובות ריחמ"א ס"ט

עפולה

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

להניח תפילין באמצע קדיש מדין זריזין מקדימין

ב"ה

אחדשה"ט ,

בזאת אמרתי להציע קמיה מר, שאלה שנתחבטתי בה טובא זמן רב, וכעת בס"ד מצאתי שדן בזה בשו"ת ארחותיך למדני, ומצו"ב, ונשמח מאד לשמוע חו"ד של מעכת"ר.

בענין :אדם שרוצה להניח תפילין, והתחילו לומר שם קדיש [באופן שאינו צריך את הקדיש בשביל התפילה שהולך להתפלל], האם יניח התפילין לאלתר, כיון שזה מצוה דאורייתא וכבר עמד להניחם, או שמא כיון שאיקלע אליו מצות עניית אמן ואיש"ר יענה קודם, ואח"כ יניח תפילין.

כאמור - נשמח מאד לשמוע חו"ד של מעכת"ר .

יישר כחכם

ב.ר.ש.

בס"ד

ט"ז מרחשון תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א בעמח"ס מנחת בנימין ושא"ס.

שלו' וברכה

אודות מה ששאל בענין מה שנסתפק הרבה שנים, בענין אדם שרוצה להניח תפילין והתחילו לומר שם קדיש, בכה"ג שאינו צריך את הקדיש בשביל התפילה שהולך להתפלל, האם יניח את התפילין לאלתר, כיון שזה מצוה דאורייתא וכבר עמד להניחם או שמא כיון שאיקלע לו מצוות עניית אמן, ועניית אמן יהא שמיה רבא יענה קודם ואח"כ יניח תפילין.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

וכתב כת"ר שליט"א שעתה מצא שכתב לדון בזה בשו"ת אורחותיך למדני להגאון הנ"ל שלא נודע מה שמו, בחלק ב' סימן א שנשאל כה"ג במי שהכין את עצמו להניח את התפילין והתפילין בידו וצריך להמתין עד עניית הקדיש כשהוא שומע שהחזן מתפלל ברבי ישמעל או אם אמרינן כיון שכבר הוא עוסק בתפילין אין לו לעכב המצוה ואין לחוש אם הוא שומע הקדיש ואינו יכול לענות משום הפסק כשהוא מניח תפילין, ושם פלפל בזה הגאון הנ"ל באריכות שכלאורה י"ל שכיון שהוא כבר אוהז התפילין של יד בידו הו"ל עוסק במצוה פטור מן המצוה, ופלפל בזה באריכות שלפי כמה פוסקים לא שייך בזה עוסק במצוה פטור מן המצוה היכא שהחזיק התפילין בידו, ולכן הסיק לדינא שנראה שמותר לענות קדיש כשהוא הכין את עצמו להניח את התפילין, ומותר לו להמתין כדי שהוא יכול לענות קודם שהוא יברך על התפילין, ולא אמרינן בזה שאין הוא רשאי לעשות כיון שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ולענ"ד נראה דיש לדון דאף אם מצד עוסק במצוה פטור מן המצוה אין לדון בזה, אכתי יש לדון משום אין מעבירין על המצוות, דהנה כבר נשאלתי ע"י כת"ר והודפס בבאר יוסף ובנימין סימן ח' בזה"ל: בדין אין מעבירין על המצוות בטלית ובתפילין, הנה הסתפקנו טובא בשאלה הלכה למעשה. מה הדין כאשר לקח את הטלית והיא על כתפו, ובטעות הוציא גם את התפילין מנרתיקו, את מה יניח ואת מה לא. ויש בזה צדדים לכאן ולכאן. [ושו"מ בס' וישמע משה סי' א' שהביא בזה פלוגתת פוסקי זמנינו, ולרוב הפוסקים תחילה יתעטף בטלית] ואשמח שכת"ר יעמידני בקרן אורה? הנני מצפה עד מאד לדעת בזה את דבר ד' זו הלכה? ע"כ לשוננו. וכך כתבתי שם לכת"ר, הנה לענ"ד נראה כיון שהוא הוציא את שניהם, סו"ס נימא שהוא יניח את הטלית וכסדר, והנה מש"כ בס' וישמע משה סימן א' שהביא בזה מח' בין פוסקי זמנינו, הנה פתחתי את הספר הנ"ל ושם כתב, בלשון השאלה, שיש לדון במי שהוציא את הטלית כדרכו מידי יום והניחה על כתפו כדי לבדוק את הציציות קודם הברכה, ובכך כך הסיח דעתו מן הטלית והוציא את התפילין מן הנרתיק בעוד הטלית מונח על כתפו, ונמצא הטלית על כתפו והתפילין בידו, איזו מצוה יקיים יקיים קודם, הטלית או התפילין, ע"כ לשון השאלה, והביא שם שהגרנ"ק כתב, צידד שיש להקדים את הנחת התפילין מפני שאוחזם בידו כבר, וכן הורה הגר"נ נוסבוים שליט"א דחשיב כאילו

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

כבר התחיל במצות ההנחה ואסור להפסיק בה משום אין מעבירין על המצוות.

ואילו הגרי"מ שטרן שליט"א שענה שצריך להקדים את לבישת הטלית לפני הנחת התפילין, וביאר הטעם מכיון שהניח את הטלית כל כתפו וזה קרוב אל גופו יותר מהתפילין שאוחזו ביד ולכן החיוב מוטל עליו ללבוש את הטלית תחילה, והסכימו עמו הגאונים רבי מנדל שפרן ורבי שמאי גרוס שליט"א, וכן הביא דעת הגר"ח ק. והביא שם עוד שהוסיף הגר"ש גרוס שאע"פ שבשו"ע מבואר שאם טעה ולקח את התפילין לפני הטלית יניחם לפני הטלית משום דאין מעבירין על המצוות, אבל מ"מ ציין שם למש"כ הבא"ח בשו"ת תורה לשמה סימן א' וכן בכה"ח סימן כה סק"ו שכתבו דאפילו בכה"ג יניח את התפילין מידו ויניחם לאחר לבישת הטלית משום שע"פ הקבלה יש חיוב ללבוש את הטלית לפני התפילין וכ"ש בנ"ד שהטלית מונחת על כתפו יעו"ש עוד מה שציין הגר"ש גרוס למש"כ בפסק"ת סימן כה סק"ד בענין זה שאם מניח כבר את הטלית על כתפו אין לו להתעסק בענין אחר שחשיב אין מעבירין על המצוות יעו"ש, ויש להוסיף בענין זה.

ומ"מ בהאי דינא ראה עוד בס' דעת נוטה תפילין תשובה לט שנשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א וזה לשון השאלה, מי שהוציא טליתו מן התיק ומשים אותו על כתיפו ומוציא את התפילין מהתיק ושוב מתעטף בטלית האם יש בזה משום אין מעבירין על המצוות או דכיון דהטלית מונחת עליו אף כשמוציא התפילין אין זה נחשב כאילו העביר מצות הטלית, וכתב שם בזה"ל: צ"ע עכ"ד, וע"ש עוד בהערה 48. ויעו"ש עוד מה שהרחבתי עוד לדידן בני ספרד יעו"ש, ומ"מ חזינן דלפי דעת מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל בעל החוט שני נראה שאם אוחזם בידו יש כאן אין מעבירין על המצוות, ולכן נראה לדינא לפום רהיטא שהוא יכול להתחיל להניח תפילין אף שרואה שהחזן מתחיל הקדיש, מדין אין מעבירין, ויש לפלפל עוד.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

האם מותר להתפלל באולמות תפילת ערבית

בס"ד

א' דר"ח מר חשון תשפ"ב

בעזה"י נתעוררתי עתה לכתוב במה שנהגו העולם, לערוך תפילות ערבית, באולמות כגון בבר מצוות, וביותר באולמי חתונות, ופחמע"ה, ואולם כבר בענין זה שמעתי מזה זמן זמנים מרה"י הגר"א סטוארט הלוי שליט"א בעמח"ס משנת אברהם, לעורר בזה שיש להתפלל בבית הכנסת, כמבואר מעלת בית הכנסת בגמ' בברכות ובשו"ע סימן צ' ס"ט יעו"ש.

ואמנם עתה יצא לאור הספר החדש "שמענו כן ראינו" ובו תשובות רבן של כל בני הגולה רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בעל הדרך אמונה, בעמ' שצח שנשאל בזה"ל: המג"א סימן תרל"ט סקי"ד כתב דאף דהמחבר בס"ד שם, כתב שבסוכות יכול להתפלל בסוכה, אבל אם יש בית הכנסת יותר טוב לילך לבית הכנסת ולא להתפלל בסוכה, ולשון המג"א הוא שמתפלל בסוכה היא שיש לו מנוחה בסוכה, ומ"מ עדיף בבית הכנסת ורואים מזה מעלת בית הכנסת דעדיף, א"כ למה מקילים העולם להתפלל באולם בשעת חתונה, והשיב מרן הגר"ח שליט"א בזה"ל: מחמת שמחת חתן עכ"ד, ובהערה 35 שם ביאר והיינו שאם כולם יצאו תפסק שמחת החתן, ע"כ, ויש לבאר דהגר"ח אזיל לשיטתיה שם בספר שהשיב שכל תפילה יש להתפלל בזמן, וממילא כיון שיש להתפלל בזמן אם כולם ילכו תפסק שמחת החתן והכלה, וממילא יש להתיר להתפלל שם, ומיהו נראה דדוקא כ"ז היכא שעושים מנין בהתחלה, אבל לעשות מנין יותר מאוחר אין לעשות.

ומיהו נראה ליישב מנהג העולם בזה שמה שנוהגים להתפלל באולם כדי שלא ישכחו אח"כ להתפלל מעריב, מחמת שהרבה אנשים מגיעים מרחוק וכו', ואח"כ יהיה קשה להם למצוא מנין ובפרט שהם עייפים וכו' לכן הקילו בזה, וכ"ש במקומות שנוהגים גם לשתות אלוהול לשמחת חתן וכלה,

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ממילא יש להתפלל מעריב, [ואיני מדבר אם מנהג זה טוב או לא, כי בדרך כלל יש לנהוג בדרך הממוצעת ואכמ"ל].

וכן בקודש חזיתי לפני כמה חודשים להגאון רבי זמיר כהן שליט"א בעמח"ס שו"ת נזר הכהן ג"ח ושא"ס, שהתפלל תפילת ערבית באולם החתונה ופחמע"ה.

והיה נראה להוסיף עוד בטעם ההיתר של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהרי איתא בגמ' בסוכה דחתן ושושוביניו פטורים מקר"ש ותפילה, ואמנם אין הדין כך לדינא, אבל עכ"פ הא מיהא להתפלל שם אין חסרון.

וכמו כן יש לומר ביותר כיון שבדרך כלל באולמי חתונות יש חתונה כמעט בכל יום, ממילא במקום שמתפללים פחות או יותר בכל חתונה, התקדש קצת, אף שאין לו קדושת בית הכנסת, ואפשר להביא ראיה קצת ממה שדנו הפוסקים לגבי ברכת מעין שבע במלונות, וכו' ויש לחלק.

ומ"מ עיקר הערה זו שייך גם בשבתות חתן שיש שמארגנים מקום להתפלל את כל התפילות, ומקום זה לאו בית הכנסת אלא באולם בית הכנסת וכל כיוצא בזה ששם אוכלים וכו', ואמנם בכה"ג יש לדאוג שההכנות לסעודה לא יפריעו למהלך התפילה, ובכה"ג שאין שמחת חתן זה קצת יותר קשה במה נהגו להקל בזה, ויש לעיין.

וכעת נשאלתי מאת הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים ושא"ס וקבצים בזה"ל: חקרתי פעם האם עדיפות להתפלל בבית הכנסת, או כיון שמזדמן לו מנין באולמות שיתפלל שם, ואז יתכן שישאר עוד קצת זמן לשמחת חתן וכו'. עכ"ד, ולכאורה נראה לפי דברי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שכל שיש בו יותר שמחת חתן שרי להתפלל באולם, וא"כ ה"ה לשאלתו.

ועוד שאלני הגאון הנ"ל בזה"ל: חקרתי פעם אם יכול להתפלל בדיעבד מול מראה שמצוי באולמות, או שיתפלל בצד אחר באולם אפילו ששם עוברים הרבה אנשים, ואולי יפריעו לו להתפלל ע"כ לשון שאלתו.

והנה באיסור להתפלל מול מראה כתב במשנ"ב סימן צ' סקע"א וז"ל: אסור להתפלל כנגד המראה, דמחזי כמשתחוה לבכואה שלו והיינו אף בעינים סתומות דבפתוחות בלאו הכי אסור משום ביטול כוונה, אחרונים עכ"ד,

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

וכיון שכן שאסור להתפלל מול מראה, ממילא עדיף להתפלל בכה"ג במקום אחר, אלא שאם יעברו עוברים ושברים וגם יפריע לו להתפלל, נראה דבכה"ג יכול למעט גם קצת משמחת חתן וכלה כדי להתפלל בבית הכנסת מסודר. כן נראה לענ"ד. ויש עוד להאריך בכל זה, ואני לענ"ד כתבתי לעת עתה.

וכן כתב לי הגר"ש ללוש שליט"א בעמח"ס שו"ת נשמע קולם ושא"ס, עי' בב"י או"ח סי' נח ריש ד"ה מי שהוא אנוס, דמי ש"צריך להחזיק בדרך" חשיב אנוס, וכן מי ש"משכים לצאת לדרך" נחשב שעת הדחק, ע"ש. ולכן גם בנ"ד של חתונה או אירוע משפחתי, שמתחיל בסמוך יחסית לתחילת הלילה, ונגמר אל תוך הלילה שפחות מצויים מניינים, ופעמים הוא טורח גדול למקום מנין בבית הכנסת, ופעמים גם יש שסבורים להתפלל לאחר מכן ולבסוף פורח מזכרונם, ולכן בזה שמתפללים באולם מונעים את התקלות והטורח הנזכרים, ועל הרוב נחשב עבור בעלי האירוע וחלק מן המשתתפים כשעת הדחק וכמו אנוס, כמבואר בלשון מרן הב"י הנזכר בשם רבותינו. בברכה רבה, מוקירו וידידו עוז שמעון ללוש ס"ט. עכ"ד.

והגאון רבי נחום חנן שליט"א כתב לי בזה"ל: גם אני מעודי תמהתי על מנהג רע זה, אמנם יש לדון לכף זכות את בני המשפחה שנמצאים באולם משעה מוקדמת ואין להם אפשרות אחרת. ובכהאי גוונא אין צריך להטריח אותם לחפש בית כנסת להתפלל. אך אורחים שבאים ומיד מחפשים מניין, ולא רק שם, אלא גם בפארקים ציבוריים וחופי הים, רואים כאלה שבאים לקראת זמן התפילה ומיד מחפשים ומנסים לקבץ להם מניין, וזו רעה חולה שאין לה תמורה, שאיך אפשר להתפלל בצורה כזו, באולם עם רעש או בפארק עם כל מיני מראות למיניהם. ולענ"ד עדיף להתפלל יחיד בבית מאשר במקום כזה.

והגאון הגדול הגר"י רצבאי שליט"א כתב לי, בזה"ל: כי בגלל טרדתם בשמחת החתונה, עלולים להפסיד לגמרי תפילה בציבור. עכ"ל.

והגר"מ סנדר שליט"א בעמח"ס דברי מאיר, כתב לי בזה"ל: אכן יש ענין גדול להתפלל בבית הכנסת, אך כשאנו נמצא שם מאי אית ליה למיעבד - וכמבואר בגמ' ובשו"ע שם שכתוב בכהאי לישנא "אם יש לו בית כנסת בעירו וכדומה, דהיינו שדוקא כשנמצא בעיר יש ענין להתפלל בביהכ"נ,

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

אבל היכא שאינו קרוב לביהכ"נ ודאי שיכול להתפלל איפה שרוצה היכן שנמצא. עכ"ד.

וכע"ז כתב לי ידידי הג"ר יוסף סעדו שליט"א בעמח"ס מסיני בא, נתיבות וז"ל: לפו"ר נראה ליישב שמאחר שנמצאים בתחילת הלילה באולם, מוטב להתפלל מיד מאשר להמתין עד שישבו לשיבה. ואף שיש לדון בזה מהא דקי"ל דכל היכא שיש הידור בגוף המצוה תו לא חיישינן לזריזין וכמ"ש בשו"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סו"ס יח) וא"כ הכ"נ הכא, מאחר שלהתפלל בבית הכנסת יש הידור יותר, ממילא לא חיישינן לזריזין בכה"ג ורשאי להמתין. איברא, הרי שאם לא יתפללו שוב לא יוכלו לסעוד שם, שהרי כל היכא שלא התפלל ערבית וקרא ק"ש שוב אסור לו לאכול סעודת קבע. ואין לומר שימנע מלאכול, דאיכא צער גדול לראות חבריו אוכלים וימנע מלאכול. ויש לומר דכל כה"ג שפיר שרינן ליה להתפלל בתחילה ולדחות הידור זה להתפלל בבית הכנסת. ועוד שפעמים שמתעכבים עד אחר חצות הלילה, וכל כה"ג אינו לכתחילה אלא בדיעבד כמבואר בסי' רלה ס"ג. וע' להגרש"ז אויערבך בהליכות שלמה (פ"ח דבר הלכה אות ג) שכתב שמוטב שיתפלל קודם חצות בשיבה, מאשר להתפלל בעמידה לאחר חצות. אמנם הגם שהיה מקום לדון בזה משום חששא זו, שדי היה לו שיקרא ק"ש. אמנם דעת המשנ"ב (סי' רלה ס"ק כד) שאף תפלת ערבית לאחר חצות לילה היא בדיעבד. ועוד שהלשון בדברי מרן (סי' צ ס"ט) היא "ישתדל" להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ומשמע מדברי המשנ"ב (שם ס"ק כז) שאינו אלא השתדלות. ואפשר דקאי על תפלה בבית הכנסת ולא על הציבור. עיין באגרות משה (חא"ח ח"ב סי' כז) שכתב שאף שהלשון ישתדל, מ"מ יש בזה חיוב מדיני תפלה. אמנם אפשר דקאי ישתדל על בית הכנסת ולא על הציבור שהוא כעין חיוב ואכמ"ל. ושו"ר בס"ד שכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ז (סי' ו) והובא במשנ"ב דרשו (סי' צ הע' 18) דקאי על בית הכנסת. ע"ש. ונמצא ע"פ דבריו שהענין להתפלל בבית הכנסת אינו חייב, אלא שצריך להשתדל לזה, ומעתה במקום שיש סיבות הנ"ל, אפשר שיש להקל. אמנם כ"ז כתבתי כחותה על הגחלים, ולפו"ר, לכן קשה לסמוך ע"ז.

בס"ד

לכבוד הרה"ג יוסף סעדו שליט"א

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

(א). מש"כ כת"ר שלא יכול לראות שחבריו אוכלים והוא לא, באיזה מקרה מיירי דאם מיירי בכה"ג שהוא הגיע אחרי שהם התחילו, והם התחילו לאכול לפני השקיעה, כמו שמצוי במקלות האשכנזים אז שיתפלל תפילת ערבית קודם בבית הכנסת.

(ב). ובמש"כ שמתעכבים עד חצות, יש להוסיף שיכולים האנשים לשכוח גם מלהתפלל תפילת ערבית, ושייך סיבה של שכרות.

(ג). ובעיקר הדין שלהתפלל קודם חצות, יש הרבה פוסקים שכתבו שעדיף להתפלל ביחידות לפני חצות תפילת ערבית מאשר אח"כ בציבור, ובמק"א הארכת בזה ואיני זוכר באיזה קובץ הדפסתי הדברים.

(ד). ובמש"כ שי"א שהישתדל קאי על הבית הכנסת, כל נושא זה תלוי בגדר תפילה בציבור האם הוא חיוב או לא, וראה בספר גם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ה' יעו"ש.

ובעזה"י בקרוב אשלח מש"כ כ"ז.

בברכת התורה הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

תגובה מהרה"ג הנ"ל

מה ששאל באיזה מקרה מיירי, פשוט, הרי לא כולם מגיעים בהתחלה, והשאלה היתה על אותם שנמצאים מההתחלה, ולאחר מכן באים אנשים שכבר התפללו ערבית קודם שבאו לאולם. ופשוט.

וכן הגאון רבי בנימין חותה שליט"א, בזה"ל: אין הכי נמי ורק עושים כן במקום שיש חשש שיפסיד מנין וכדומה או זיכוי הרבים או אזכרה לאבלים וכדומה

והג"ר בן ציון יעקב וואזנר שליט"א אב"ד שבט הלוי בית שמש, כתב לי בזה"ל: כבר ידוע מאחז"ל (מנחות צ"ט ע"ב) פעמים שביטולה זה היא קיומה, כן היא בנידון זה מכח הרבה טעמים מאד, ועל כגון זה הורה ולימד רבינו הק', איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם וכו',

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

וכן הגאון רבי יניב נסיר שליט"א ראש בבית ההוראה מעין טהור, כתב לי בזה"ל: נכון, ויש בזה עוד בעיות בהרבה אולמות שבד"כ מצוי שם פריצות וממילא לא נכון להתפלל שם [גם כשאין פריצות דהוי מקום מגונה]. ואם אפשר עדיף אלא שפעמים הוא שעה"ד ואפשר שבלא זה ישכח לגמרי מלהתפלל הואיל ומתאחרים ויש גם שמצוי אצלם שכרות וכ"ש שאוכלים סעוד גדולה קודם תפלה.

וכן השיב לי הגאון רבי ראובן וובשת שליט"א בזה"ל: כידוע יש מעלה יתרה לתפילה בציבור [בבית מדרש קבוע לרבים ללימוד התורה] בבית הכנסת ממעלת תפילה בציבור במקום אחר. וע"כ רצוי יותר לנהוג כך.

אולם כאשר לא ניתן הדבר כגון: שנמצא במקום שאין בו בית כנסת ויש בו ציבור כנידון דידן וכד' ואם ימתין להגיע לבית כנסת יעבור זמן תפילה או שיצטרך לטרוח, אזי יתפלל בציבור במקום שנמצא בו. ועיין בברכות ו. ח. וראה בשו"ע או"ח סי' צ סעי' ט וסעי' יח. עכ"ד.

תשובות הגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א

והגר"ע פריד שליט"א כתב לי בזה"ל: כיון שיש אנשים שישכחו אח"כ להתפלל, וכן אם לא התפללו ערבית אסור לאכול לפני כן כי זה נחשב סעודה גדולה שאסור לאכול לפני ערבית סימן רלה, ואין ב"כ סמוך שמתפללים כרגע ערבית, לכן מתפללים באולם.

שאלת המשך:

אם לאדם יש בית הכנסת ליד האולם אבל ע"י כך ימעט משמחת חתן האם ילך לבית הכנסת או שיתפלל באולם כמו כולם, וכך יותר ישמח את החתן? תשובה:

העוסק במצוה פטור מן המצוה.

עוד בענין הזה

נשאלתי מהגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א שמתפלל באולם ויש לו אפשרות להתפלל מול מראה או במקום שאנשים עוברים ויבוא להסתח הדעת היכן יתפלל?

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

תשובה:

יתפלל מול מראה בעצימת עינים עיין סימן צ'

שאלת המשך:

במשנ"ב סקע"ד כותב שלא מהני עצימת עינים, ונראה שהוא אפילו בדיעבד?

תשובה:

בדעת תורה מתיר בשעת הדחק אם עוצם עיניו וכיון שמקום השני הוא מקום שעוברים בו אנשים ואינו יכול לכוון לכן עדיף שיתפלל בעצימת עינים מול מראה וכמובן שעדיף להתפלל במקום אחר.

מכתב לספר גם אני אודך תשובות הרב משה חליוה חלק לב

בס"ד

ו' מרחשון תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים ושא"ס.

שלו' וברכה

קבלתי בשמחה רבה השו"ת גם אני אודך תשובות הגאון רבי משה חליוה שליט"א בעמח"ס ענפי משה, אופקים, חלק לב, והתמלאתי שמחה על הופעת הכרך הל"ב, ובו מכתבים גם אלי הקטן, ויהי רצון שיזכה לעשות עוד כהנה וכהנה.

(א). במש"כ בסימן ו, בדבר השאלה אם מותר לעשות חיסון נגד מחלת הקורונה בערב יום טוב או דיש להמנע מהא. הנה עי' מש"כ רמ"א ז"ל בהל' פסח סימן תס"ח (סעיף י') וז"ל ונהגו שלא להקיז דם בשום ערב יום טוב ואין לשנות (כל בו בשם מהרי"ל) ע"כ ועי' במ"ב (שם, ס"ק ל"ח) דכ' דשרעפפין שקורין באנקעס או קע"פ זעציי"ן יש מתירין וכו' וכו' "וכל זה כשרוצה להקיז לבריאות אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה' " וכו', ע"ש היטב.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן ר"ב) מה שכתבנו בס"ד לדון באיזה אופנים בהא, ומ"ש ממרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל דבבדיקת דם רגילה שמוציאין מעט דם אין חשש, ע"ש. ועכ"פ במאי דקמן נראה דשפיר שרי הן מצד מאי דהוי מעט דם ואף את"ל דגם בזה איכא דחיישו מ"מ נראה דהוא בכלל הא דכ' המ"ב דכל דהוי משום סכנה כבר דשו ביי רבי' ושומר פתאים ה', (ובודאי אשר יש להקדים ולהתחסן כל כמה שיוכל כהוראת גדולי ישראל שליט"א). עכ"ד.

הנני מצרף עוד מש"כ בזה בקונטרס שערי יוסף בהל' החיסון לנגיף הקורונה סימן יז לגבי דין נט"י לאחר החיסון, הנה יש לדון האם צריך ליטול ידיו לאחר החיסון באם הוציאו לא דם או שיצא לו דם בדרך אגב, ומצאתי בזה דעת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א שהביאו ידידינו הגר"מ אלמקיים שליט"א בשו"ת ויכתוב מרדכי (עמ' שנ"ג אות קס"ח) ששאלו בזה"ל: מש"כ בשו"ע (או"ח סי' ד' סעי' י"ט) 'המקיז דם מהכתפים ולא נטל מפחד ז' ימים', מה הדין במי שמקבל זריקת חיסון ויוצא ממנו קצת דם, האם צריך נטילה. וענה להם בזה"ל: תשובה: טוב ליטול. עכ"ל.

אולם ראה בס' נשמת אברהם (ח"א סימן ד' הערה ד) שכתב בשם מרן הגרשז"א זצוק"ל, שצריכים ליטול ידים רק אחרי הקזה שהיא עצמה לשם טיפול ולא כשהכוונה לשם בדיקות. וטעמו, דבדברים שהם משום סגולה, אין לנו אלא מה שכתוב, ובזמן חז"ל ההקזה היתה רק לשם טיפול ולא לשם בדיקת דם. עכ"ד, וכן ראה כה"ג דעת מרן הגרי"ש"א בס' אשרי האיש (או"ח ח"א פרק א' אות כ"ה) שאחר בדיקת דם (כגון בדיקה לסוכר) של נטילת דם מזערית אין צורך בנטילת ידים, ועוד הביאו שהוסיף הגאון רבי נחום אייזנשטיין שליט"א בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דאין צורך ליטול ידים אחרי בדיקת דם, בדיקה איננה הקזה, אפילו אם נלקחה כמות של דם לצורך בדיקה (דבר שלא מצוי בבדיקת דם שיגרתית). וכן הוא דעת מרן הגרע"י זצוק"ל וכמו שנשאל בשו"ת מעין אומר (ח"א פרק ב' סימן ג') וז"ל השאלה: אדם המקיז דם לצורך בדיקת דם מאצבעו או מהווריד, האם צריך ליטול ידיו אח"כ. תשובה: אין צורך, שכל החיוב (ליטול במקיז דם) הוא מחמת שנגע במקומות המכוסים. כן כתב בילקו"י (סימן ד' הל' עא) יעו"ש, וא"כ כ"ש בנ"ד שאינו צריך נט"י.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ועוד בהאי ענינא מצאתי עתה בגא"א תשובות הגאון רבי בניהו דיין שליט"א בעמח"ס שו"ת דברי בניהו סימן ה', שדן האם צריך נט"י לאחר זריקת החיסון, והביא שם דברי הגרשז"א בנשמ"א וכתב, שם בשם ספ' מנחת גדעון שהביא תשובת הגר"מ מאזוז שליט"א בנ"ד שהשיב שלא שמענו ולא ראינו שנוטלים ידיהם אחר בדיקת דם וספירת דם גם לא מחסידים ואנשי מעשה עכ"ד, וכן הסיק שם לדינא והטעם כי בזמן חז"ל ההקזה היתה לשם טיפול רפוא ולא לשם בדיקת הדם. וע"ע בזה בגא"א תשובות הגר"י רוט שליט"א סימן ב', שהאריך בכ"ז וא"כ מהיות טוב יטול ידיים אך מעיקר הדין אינו צריך יעו"ש, ומ"מ יש להעיר ממש"כ בשו"ת אג"מ (חור"מ ח"א סימן קג) שכתב שגם בזמן הזה הקזת דם יש בה רפואה, יעו"ש.

ובגא"א תשובות הגר"ר משה חליוה שליט"א חלק יב סימן א, ושם הביא מה שכתב בשו"ת באר חיים סימן יט שנשאל מה הדין מי שמקבל זריקת חיסון ועי"ז יצא קצת דם שברור שאינו צריך ליטול ידיו, ושם השיב בזה"ל: לענ"ד נראה שאינו צריך ליטול שהרי זה יותר דומה למי שניגף קצת ויצא ממנו קצת דם שברור שאינו צריך ליטול ידיו וכן בנידון דידן אין כאן שום כוונת נחיתת דם ונחיתת דם וממילא אין זה דומה להקזת דם ואין נפקא מינה אם ניגף בלא כוונה או שקיבל זריקה שהזריקה היא בכוונה אבל יציאת הדם היא בלא כוונה לכך שלא יציאת הדם היא המחייבת את הנטילה אלא דווקא פעולת ההקזה ועי' בפמ"ג שם בסימן ד' בא"א ואין כל זה דומה לנידון דידן ויותר מזה מובא בשם הגרשז"א אויערבאך זצ"ל שאף תרומת דם אינה מחייבת נטילת ידיים כיון שהנטילה היא דבר סגולי אין לך בו אלא מה שנתבאר בהדיא וכ"ש בנידון הנ"ל עכ"ל. אולם שם כתב להאריך בזה להביא דברים הפוסקים יעו"ש, ומה שכתב בס' שולחן שלמה ע"ש. וע"ע בגא"א תשובות האבני ישפה סימן ז' ענף ג' שכתב לדינא, לא נראה לי שצריך נטילה אחר חיסון כיון שהדם יוצא ללא כוונה ורק מצאנו נטילה במקיז שהוא הוצאת דם בכוונה מן הכתפים עכ"ד. ומ"מ המציאות היא שלא יוצא דם, בדרך כלל, וממילא נראה שיש מקום להקל בזה, וגם בעיקר הוצאת דם בערב יו"ט הארכת בקונ' שערי יוסף שבועות ח"א יעו"ש.

(ב). במש"כ בסימן י וז"ל: בדבר השאלה במ"ש המ"ב סי' תר"מ (ס"ק כ"ז) בתו"ד ואך שצריך ליזהר שיהיה השלחן גם כן [=בעת השינה] בתוך הסוכה דאי לאו הכי חיישינן שמא ימשך אחר שלחנו וכדלעיל בסימן תרל"ד, עכ"ל.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ויל"ע באופן שיש לו שלחן שאפשר לקפלו אי מהני לקפלו וייחשב דשלחנו תוך סוכתו. הנה כידוע דהאריכו הפוסקים לדון בעיקר דברי המ"ב ז"ל ויש שכתבו דיש לגרוס באופ"א בדבריו. ומיהו במ"ב מהדו' דרשו הביאו מהמועדים וזמנים (ח"א סי' פ"ז וח"ח סי' פ"ז ועוד) דמרן הח"ח ז"ל גופי' הקפיד שיהיה השלחן בסוכתו בשעה שישן. וביאר דכיון דלפי רמ"א ז"ל צריכה להיות הסוכה כדירה הראויה הן לשינה והן לאכילה יש להקפיד שתהא כדירה עם שלחן אף בשעה שישן, ע"ש. ולפי"ז נראה דשלחן המקופל לא מהני עבור זה ואכמ"ל. עכ"ד.

הנה בעיקר האי דינא להשאיר שולחן בסוכה, כתבתי בספרי שערי יוסף סוכות חול המועד תשפ"ב, עמ' 134 במשנה ברורה (סימן תר"מ ס"ק כ"ז) כתב דהנה איתא ברמ"א שם בשם התרומת הדשן סימן צ"ב, מי שלא יכול לישון בסוכה מחמת שצר לו בפישוט ידיו ורגליו הדין הוא דלא מיקרי מצטער, וחייב לישון שם אע"פ דצריך לכפוף ידיו ורגליו.

וכתב שם ע"ז במשנ"ב כתב וז"ל: אע"ג דצריך לכפוף ידיו ורגליו, הינו אף אם אין לו עצה האיך לפשוט רגליו חוץ לסוכה, דבפושט רגליו חוץ לסוכה לכ"ע לא מיקרי מצטער וחייב לישון שם, ואף שצריך להזהר שיהיה השלחן ג"כ בתוך הסוכה דאל"ה חישנין שמא ימשך אחר שולחנו וכדלעיל סימן תרל"ד.

ומבואר מדברי המשנ"ב שצריך להזהר שבשעת השינה יהיה שולחן משום דא"כ ימשך אחר שולחנו, וצ"ב מ"ט הרי למעשה בשעת השינה הוא יושן, ואיך שיכא לומר שמא ימשך, דשם אירי שהוא באמצע לאכול.

ועוד העיר בזה מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בספר זכרון שמואל (סימן כ"ט אות י"ב) שהרי בשער הציון בסימן תרל"ד ס"ק ז', כתב שם המשנ"ב שהאוכל בסוכה שאין בה שולחן באופן שאין שייך שימשך אחר שולחנו כגון שפיתו בידו, יוצא בזה ידי חובת מצות סוכה. וא"כ צ"ע מדוע החמיר המשנ"ב לענין סוכה בשעת השינה אע"פ שאין חשש שמא ימשך אחר שולחנו.

וכתבו האחרונים, הגר"י קלופט בדעת יואל (סימן ל"ד על סימן תר"מ), וכ"כ הגרש"ז בהליכות שלמה (סוכות פ"ט דבר הלכה אות כט' והערה 105), שיש טעות סופר במשנ"ב ובמקום לכתוב ואף כתוב ואך, ואם נימא שהכוונה ואף,

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

א"כ כוונת המשנ"ב לומר שאף לענין אכילה גזרו חכמים שמא ימשך אחר שולחנו לענין אכילה לא גזרו. ולפי"ז יצא שאין שום חיוב להשאיר את השולחן בסוכה בעת השינה.

ולפי"ז הקשו האחרונים דהרי ידוע על הח"ח זצ"ל שהקפיד שיהיה השולחן בסוכה בעת שישן, כך הביא המועדים וזמנים (ח"א סימן פ"ז וח"ח סימן פ"ז), וכ"כ בחוט השני סוכות (פי"ב סק"ה) ומשנ"ב ביצחק יקרא, וא"כ אי נימא שזה הגירסא בדבריו צ"ב מדוע נהג כן.

אמנם הגר"מ שטרנבוך שליט"א כתב במועדים וזמנים שם שמה שנהג כן הח"ח, הסביר הח"ח שכיון שלפי הרמ"א צריכה להיות הסוכה כמו דירה, הראויה הן לשינה והן לאכילה יש להקפיד שתהיה כדירה עם שלחן אף בשעה שישן, והינו שהוי מדין תשבו כעין תדורו, וכן מביאים שכתב רש"י בספר הפרדס הגדול (סימן ל"ט) שאין לדור בסוכה שאין בה שולחן ומיטה כיון שבלי זה אינה נחשבת לדירה, וכן הביא באורחות רבינו (ח"ב עמ' רכט') שהטעם דבעינן שולחן בסוכה שאיכא דעת הריטב"א והר"ן בדעת הרי"ף שפוסק שגם בסוכה גדולה חשינן שמא ימשך כב"ש משום שבלי שולחן חסר בקבע, וכ"כ בערוך לנר בסוכה (דף ג ע"א), וכן דעת המלחמות פ"ק דסוכה (דף ג ע"ב מדפי הרי"ף), והטעם דמאחר שאינה ראויה לאכילה אינו ראויה לכל דבר.

ודעת רש"י ודברי הרמ"א תמוהים הרי מזה שסוכה ז טפחים על ז' טפחים בגובה י' טפח כשירה לסוכה ושם הרי א"א לכנס שניהם, וא"כ בע"כ שלא בעינן שולחן ומטה, ובע"כ היה מקום לומר שיש אפשרות שינה ויש אפשרות שולחן.

והיה מקום לומר שמה שנהג הח"ח כן לא שחיובא רמיא שיהיה סוכה כן, אלא משום כבוד הסוכה שיהיה שולחן בתוך הסוכה וזה מראה חשיבות בהנחת השולחן, וזה מדין קדושת וחשיבות הסוכה, וכמ"ש לחלק, אלא דצ"ע שהמועדים וזמנים כתב שהח"ח לא אמר שזה טעמו.

והנה לפי דברי האחרונים הנ"ל שכך נהג הח"ח יצא שאין שום טעות סופר במשנ"ב וצריך לגרוס ואך ולא ואף, אלא דצ"ב שאם טעמו של הח"ח כמו שהביא המועדים וזמנים, צ"ב תרתי מדוע כתב המשנ"ב הטעם שמא ימשך,

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ועוד למה לי מצד זה שיכתוב הטעם משום תשבו כעין תדורו, וכמו שאמר הח"ח בעצמו.

ובע"כ י"ל שכן יש טעות סופר במשנ"ב וצריך לגרוס ואף, אך צ"ב הרי כן צריך שיהיה שולחן בתוך הסוכה, אלא י"ל שהוי חומרא שהחמיר הח"ח צ"ל על עצמו, ועוד קשה שגם אם נגרוס ואף עדין קשה סו"ד של המשנ"ב. וגם א"א לומר שצ"ל שאיכא טעות סופר שהרי הפוסקים שהביאו שכך נהג הח"ח כתבו שלפיי"ז צ"ל שאין טעות סופר במשנ"ב וא"כ צ"ע. ואח"כ ראיתי שבמשנ"ב ביצחק יקרא הביא ששאלו להח"ח למה נוהג לשים שולחן בתוך הסוכה אף בשעת השינה, וענה ע"ז הח"ח משום שכך כתב במשנ"ב והינו שא"צ לשנת הגירסא, וליכא טעות סופר במשנ"ב.

ובכאיל תערוג (מועדים עמ' תנז) הובא ממרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, שאיי"ז ט"ס ומה שנהג כן הח"ח משום שכך היה דעתו של המשנ"ב, והביא שכן אמר לו הג"ר שמואל גריינמן שכך ראה שהח"ח הקפיד ע"ז, ולפיי"ז צ"ב מה שהערנו על דבריו ומה שהעיר הגר"ש רוזובסקי זל"ה.

והגר"נ קרליץ זצוק"ל כתב בחוט שני שא"צ שיהיה השולחן בסוכה בפועל אלא שצריך להיות גודל שהשולחן יכול ליכנס וזה ההגדרה בתשבו כעין תדורו, באופן שלא יגרר אחריו, וכתב שם שמה שנהג הח"ח משום שכך כתב במשנ"ב ואכתי צ"ב וכמ"ש.

ולפי דבריו יצא שאין דין שיהא בסוכה שולחן, והטעם ראיתי שכתב חתנו הגר"ש רוזנברג שליט"א שהרי לא בעינן שולחן שהרי יכול לאכול בלי שולחן וכל דבר שהוא טפח על טפח יהיה מהני כמו שולחן, ואין לזה שיעור, משא"כ מיטה.

ולדינא בילקוט יוסף (סוכות עמ' תשכ"ד) כתב שא"צ להשאיר בסוכה את השולחן בעת השינה, אמנם משמע מדבריו שכ"ז שאיין מקום לישון כל הצורך, אז יש לפנות את השולחן, והביא כן מהמג"א (בסק"ט) שאם הסוכה קטנה מסלק השולחן בעת השינה, ועי"ש שתמה על דברי המשנ"ב שבשעת השינה בעינן שולחן הרי אין חשש שבשעת השינה ימשך אחרי שולחנו, וכתב שכ"כ מרן זי"ע בחזון עובדיה (עמ' קמ"ט) שאין יסוד ושורש לדברי המשנ"ב ואין להחמיר כלל להשאיר את השולחן בתוך הסוכה.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סימן כ"ב), והסכים איתו שם בילקו"י כפי שכתב לבאר דברי המשנ"ב שאין כוונת המשנ"ב שהשולחן שם יהיה מונח שם לעיכובא אלא דמפרש את שיעור הסוכה שיהיה יכול לשבת שם עם השולחן, אבל לעולם לא חוששים שמא ימשך אחר השולחן בעת השינה, וכתב שכן מבואר בפרי מגדים מקור דברי המשנ"ב, וכ"כ בעוד פוסקים.

אמנם ק"ק לומר כך דהרי במשנ"ב לא משמע הכי שכתב אף שצריך להזהר שהשולחן יהיה ג"כ בתוך הסוכה משמע דבעינן שיהא ממש בתוך הסוכה, וכמו שאמר הח"ח שעושה כן משום שכך כתב במשנ"ב ובע"כ א"א לומר דהפשט כמו שכתב הצי"א והליקו"י.

וכן ראיתי עוד קושיה בדברי הציץ אליעזר בבאר שרים למרן הגאב"ד דזנבה הגאון ר' אברהם יפה שלזינגר שליט"א (מועדים - ח"א סימן פ"א) שהקשה שהרי מדברי הפרי מגדים ג"כ לא משמע כך שהרי בסק"ט בכותב את הערתו על המג"א שמיירי בעת השינה, דמה שהזכיר שולחן בעת השינה לומר שאם הניח כלים וושלחן בסוכה קטנה של של זע"ז לא יוצא בשינה כי א"א לישון שם עי"ש.

ובע"כ צ"ל לדינא כמו שנהג הח"ח שצריך להיות שולחן בסוכה, והטעם י"ל משום כבוד הסוכה וקדושת הסוכה או מדין תשבו כעין תדורו כמו שבדירה איכא שולחן ה"ה בסוכה, ואע"פ שאפשר שסוכה תהיה ז"ט על ז"ט מ"מ יש לומר דהוי שולחן טפח וכמ"ש הפוסקים, וכ"כ שם המשנ"ב סק"א), וא"כ לדינא י"ל שצריך להשאיר את השולחן בסוכה, אמנם אם לא יהיה לו מקום לישון כגון שבני הבית מרובים י"ל שא"צ להשאיר השולחן וכמ"ש המג"א ובילוק"י, וכ"כ הגר"מ מאזוז (עלון בית נאמן מס' 34 אות יב') וע"ע בילקו"י מה שביאר בסוף אות י"ד ודו"ק.

אמנם למעשה עדיף להחמיר שיהיה שולחן אפ' קטן טפח שיהא ראוי לאכילה, וכמו ששמע מהרבה ראשונים, אלא א"כ אין לו מקום אלא רק לישון, יש להסתמך על דברי הפוסקים כדהבאנו לעיל עי"ש. ע"כ ממש"כ שם, וכיון שכן לשיטות דבעינן שלחן בכה"ג פשוט דלא חשיב שולחן וכמו שהסיק.

ג). בסימן יד אות ה', כתב בדין נפנוף לאויר בעטיפת פלסטיק שיש בה חידו"ת, וז"ל: ואשר שאל במי שהניח דפי חידו"ת בתוך עטיפת פלסטיק

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

אם מותר לקחת העטיפה עם הדפים בתוכה ולנפנף בה שיהיה לו אויר או דהוי בזיון לחידו"ת ואפילו שהם עטופים, לפענ"ד הוא בזיון גמור. עכ"ד, יש להוסיף עוד שהרי הנפנוף בחוזק נעשה ע"י הד"ת שבתוכו, וממילא פשיטא שיש לאסור.

ד). במש"כ בסימן טז אות ב' על מש"כ בספר חמדת חיים לידידנו הגר"ח מלין שליט"א בדין המאריך בתפילת שמו"ע אם רשאי לפסוע כנגדו, וז"ל: במ"ש (עניני תפילה, ס"ק כ"ב, עמוד ס"ה) באדם שסיים שמו"ע ומאחוריו עומד אדם שמאריך טובא בתפילתו כחצי שעה אחר סיום התפילה אם מותר בכה"ג לפסוע כנגדו. והורה דלהטעם שמבטל כוונת המתפלל י"ל דאיבד זכותו אם מאריך שלא כדין, ולטעם שמפסיק בין המתפלל לשכינה יל"ד אם מותר. אך כיון דנקטינן דעיקר טעמא הוי טעמא קמא אכתי יש להקל לעבור כנגדו ואם יכול עדיפא דיפסע לצדדים, אתו"ד, ומע"כ נ"י בהערות והוספות נו"נ בזה בחכמה. הנה זכיתי לשאול מקמי' מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א (במכתב מג' שבט תשס"ד לפ"ק) באדם שבאופן קבוע מאריך בשמו"ע טובא ומעכב להציבור מלפסוע, וטוענים הציבור דהו"ל טרחא דציבורא, ומבקשים שיעבור למקום אחר, אך איהו טוען דהוא מקום תפילתו הקבוע וכל הקובע מקום לתפילתו וכו' (עי' ברכות ו' ע"ב) עם מי הצדק. וכתב לן מו"ר מרן שליט"א וזל"ק "בשעה"ד [= בשעת הדחק] יפסעו לצדדין", עכ"ל"ק. וכמו כן דברתי בזה בזמנו עם הגאון האדיר רבי אשר זעליג וייס שליט"א בעמח"ס מנחת אשר והכריע שיעבור למקום אחר. עכ"ד.

הנה במק"א כתבתי בזה, והנני מצרף עתה הדברים, מכמה מקומות, חדא ממש"כ על מש"כ בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק טז, וכך כתבתי שם, מה ששאל להגר"א נבצל שליט"א האם אסור לעבור כנגד מי שמאריך בתפילתו אפילו עד עשרים דקות, והשיב יש להמתין ככל הצורך עכ"ד, ואמנם שמעתי בזה בשם מו"ר הגר"י אולמן שליט"א שמקובל לדינא שיש להמתין עד סוף התפילה, ולאחר מכן הוי יותר מידי ויכול לפסוע. [ואפשר גם להביא ראיה ממה שאמר הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א והודפס בספר השיעור השבועי שראה פעם אברך בתפילת מנחה בשבת קודש שגמרו כל הקהל להתפלל עדין מתפלל, וכו', והיינו שלהתפלל יותר מידי אחרי שגמרו התפילה... והבין].

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

ובספר חמדת חיים (עמ' סה) הביא ידידי הגר"ח מלין שליט"א בשם מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שנשאל באדם שסיים שמו"ע ומאחוריו עומד אדם שמאריך הרבה בתפילתו כחצי שעה אחרי סיום התפילה האם מותר בכה"ג לפסוע כנגדו, והשיב שלהטעם שמבטל כוונת המתפלל י"ל שאיבד זכותו אך מאריך שלא כדין, אבל להטעם שמפסיק בין המתפלל לשכינה יש לדון אם מותר, אבל כיון דנקטינן שעיקר הטעם הוא הטעם הראשו וכמו שכתב בדעת תורה למהרש"ם סימן קב סק"ד ובאש"א שם, א"כ יש להקל לעבור כנגדו, ואם יכול עדיף לפסוע לצדדין שהרי לדעת השו"ע מותר ורק להמג"א בשם הזוה"ק יש להחמיר, ושם בהערה הביא מש"כ בזה בספר מאיר עוז (סימן קב ס"ד, ובח"ד עמ' שנז) בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמי שמאריך יותר מידי בתפילתו אפשר שע"ז לא תקנו חז"ל שלא לעבור לפני המתפלל, וכך צדד בהתחלה אבל למעשה אמר שסו"ס הרי תפילתו תפילה יעו"ש, והביא שם בהערה מש"כ בקובץ ווי העמודים (מס' 61 חשוון תשע"ט עמ' מו) שסיפרו בשם מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל שאמר לו שמה שמחכים למתפלל זה בתור זכות שיש לו אולם כל זה אם גומר בזמן אבל אם מאריך מאוד בתפילתו כשכולם כבר גמרו איבד את זכותו, יעו"ש, ויעו"ש בחמדת חיים בהערה שכן שמע בשם הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א בשם הגראמ"מ שך ואחז כן כדבר פשוט, ותמה על האומרים להיפך, וע"ע בדעת נוטה ח"א עמ' שפג.

ועוד כתבתי עמ"ש"כ בגם אני אודך תשובות הגאון רבי מיכל פרנקל שליט"א, מתאריך ז' שבט תשפ"א, בסימן ב' האם אחד שמתפלל הרבה זמן והוא עומד באמצע בית הכנסת ומאריך בתפילה שלו הרבה זמן והדבר גורם לאנשים כל הזמן להסתכל לאחוריו האם גמר או אל והדבר מפריע לוב כוונתו עד כדי כך שהם עושים כאילו סיימו כדי שיסתלק מהם ביטול הכוונה ולפעמים עוברים מקום באמצע שמו"ע יעו"ש שהאריך בכל גדרי ביטול כוונה, הנה לענ"ד מחמת שמתפלל הרבה זמן עליו מראש לקבוע לו מקום בקדמת בית המדרש כדי שלא יפריע לאחרים, ואם אינו אפשרי כגון בישיבות וכדו' יתפלל כמה שיותר בצד.

אבל אגב אורחין אכתוב את הפסק ששמעתי ממורי ורבי הגאון האדיר רבי ישראל אולמן שליט"א מרא דאתרא דשכונת משכנות יעקב בני ברק שפסק לן שאם אחד מתפלל עד שנגמר תפילת מעריב או מנחה או שחרית כבר אפשר לפסוע מאחוריו משום שמאריך שלא כדין עתכ"ד, ואף שלא מצאתי

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

לו חבר דבריו מאוד מוכרחים לדינא, [וכה"ג ראיתי פעם בס' השיעור השבועי של הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שהתרעם על איזה אברך שהתפלל תפילת מנחה של שבת קודש עד לאחר שסיימו את התפילה, ותמה שהרי בשבת קודש אסור לבקש בקשות וכו', ובע"כ דלהאריך יותר מידי בשבת אינו כבר בגדר הנורמלי] ומ"מ כיון שכן בכה"ג הם כבר יכולים לפסוע, וכ"ש שי"ל דא' מן הטעמים העיקרים שמובאים בסימן קב שלא לפסוע מאחורי המתפלל כדי שלא לבלבל את כוונתו, אבל בכה"ג אולי יש להתיר לפסוע, אבל כיון שנאמרו עוד טעמים שהמקום אדמת קודש, א"כ אין להתיר, אבל בצירוף פסקו של הגר"י אולמן שליט"א לכאורה יש להתיר בכה"ג.

ואולי אפשר למצוא מקור לפסקו מהא דכתבו הפוסקים לדון אם אחד מתפלל במעבר מה דינו, דבאשל אברהם (סימן קב) מיקל מטעם שאולי זה שעמד להתפלל שם יודע בעצמו שאין העוברים נגד פניו מפריעים לו, וע"כ לשיטתיה אין איסור לעבור מלפניו. ועוד שעל המזיק להרחיק עצמו מהניזק. ובדעת תורה למהרש"ם (סימן קב סק"ד) כתב דשרי דהא הוא דומה לקבר המזיק את הרבים, שמותר לפנותו ואינו תופס את מקומו.

ובהליכות שלמה (תפילה פ"ט הלכה לו) כתב שהעומד בתפילה במקום הילוך הציבור יש להתיר להעבירו ממקומו, ועי"ש בהערה נ"ד שהביא מש"כ המהרש"ם בדע"ת, וכתב שם שמדינא מותר לעבוד כנגדו אלא שראוי להחמיר בזה לכתחילה אם לא במקום הצורך, וביארו שם בדבר הלכה דבכל כה"ג י"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו והואיל ואין לו רשות לעמוד במקום זה אין בכחו לאסור לעבור כנגדו במקום העשוי לכך, ועי"ש עוד שנתרעם ביותר על העומדים שם. ומה שיש להחמיר בזה אלא לא במקום הצורך מבואר שסו"ס הרי הוא עובר כנגד המתפלל וגם מפני שאיסור זה שלא לעבור לפני המתפלל קל בעיני הבריות ילמדו מכך להקל בכל גווני, ולכן אף שמעיקר הדין מותר, מ"מ ראוי להחמיר בזה. וכן ידוע דעת מרן הגרא"מ שך זצוק"ל שמותר לעבור לפני אדם המתפלל במעבר, והגר"ח שליט"א מסתפק בזה, אבל ודאי שעשה שלא כדין. ובעל להורות נתן מתיר, ודעת הגר"י זילברשטיין שליט"א שבשעת הדחק שפיר דמי.

וראה עוד מש"כ בשו"ת ציץ אליעזר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט' סימן ח') שנשאל בדין האיסור לעבור כנגד המתפלל ואם עומד באמצע המעבר.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

וכתב בריש דבריו שהיה נראה לומר כמו שכתב האשל אברהם שדן להקל בהיכא שהמתפלל עומד לפני עמוד, או כשעיניו עצומות, או כשיש ספק דאולי עומד הוא בתחנונים שיש להסתפק בכזאת כמעט תמיד. אך עיי"ש עוד סברא להקל בזה והוא בהיות דאליבא דרובא דהפוסקים טעם איסור העברה בזה הוא משום דעל ידי כך מבלבלים כוונת המתפלל, ואם כן בהיות דבזמן הזה רוב המתפללים אינם מכוונים, ובפרט המוני עם הפשוטים שאלה המה שעומדים על פי רוב באמצע המעבר וחוטפים תפילת עמידה, וכבר העיד הטור (או"ח סי' קא) דקרוב הדבר שלא מכוונים ופסק כן גם הרמ"א (שם בסעיף א'), ואם כן קלקלתם היא תקנתם של העוברים שיוכלו בזמן הזה לעבור על פניהם של המתפללים בלכתם אחר הרוב שאינם מכוונים, ושהוא כאחד מהם.

וראה עוד מש"כ בספר ארחות חיים (או"ח סי' קב), דמביא שם בשם ספר מאורי אור (בחלק עוד למועד ד' קנט, ב) שכתב להמליץ על המקילים בזה בזמן הזה מפני שהרוב אינם מכוונים, והמכוונים על פי הרוב מעצימים עיניהם עיי"ש, הרי בכנ"ל, אלא שהוסיף חיזוק הזה שאין חשש אפילו למיעוט מכוונים מפני שהמכוונים עוצמים עיניהם ואז שוב יש היתר. וא"כ י"ל דכיון דהוא אינו מכיון והם רואים כן שרי להם לפסוע. ויש עוד להאריך. ע"כ ממש"כ שם, ויש עוד להאריך בכ"ז.

ורציתי עוד להאריך הרבה בספרו, וכיון דלאו בעל מלאכה אחת אני, והזמן קצר והמלאכה מרובה, ואי"ה עוד השתעשע בספרו שיצא לאור במודפס.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

כיסוי שקוף למים אחרונים, הגאון רבי בנימין שלזינגר שליט"א

הנה בס"ד שוב מצאתי בשו"ת עם סגולה להג"ר משה עקיבא סילבר שליט"א ח"א סי' ד' שכתב בזה"ל:

מה ששאלת האם מה שמכסין הכלי שנטלו לתוכו מים אחרונים, האם מהני לכסות ג"כ בכוס שקופה.

הנה ראשית כל ענין זה של כיסוי המים אחרונים אין לו מקור כ"כ מן הגמ' והשו"ע, ואינו חיוב מצד עיקר הדין, ועיין דינים והנהגות חזו"א פ"א ה"ו, (אכן יש שהקפידו ע"ז, עיין שע"ת סי' ד' סק"ח וארחות רבינו ח"א עמ' פ"ג), ובין כך כתב בשו"ת שה"ל ח"ח סי' קס"ח ס"ק ג' וז"ל, להוריד סכינים בבהמ"ז, וכן מים אחרונים מעל השולחן בודאי רק דין לכתחילה הוא ואינו מעכב וז"פ ע"כ. ועוד יש לידע דדעת רוב הפוסקים שכאשר נטלו לתוך כלי נתבטלה הרוח הרעה מן המים (ביה"ל סי' קפ"א ד"ה אלא וע"ש בשעה"צ סקי"ז שכן פשטות דעת רש"י).

אכן לענינינו יש לידע אחר שנהגו להקפיד ע"ז, על מה הקפידו בזה ועל מה לא, דהנה גבי ערוה וצואה קי"ל בברכות כ"ה ב' אמר רבא צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה דצואה בכסוי תליא מילתא והא מיכסיא ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה ולא

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

יראה בכך ערות דבר אמר רחמנא והא קמיתחזיא, וכ"פ בר"מ ובשו"ע סי' ע"ה וע"ו, ויש לידע כאן כשקבלו עליהן מנהג זה למה דימוהו האם לערוה או לצואה.

ונראה שדימו זה לצואה ולא לערוה, דבערוה הוא דין מיוחד דתליא בראיה משום הרהור, אבל בכל מידי אחרינא שהוא משום הרחקה והפסק אין שום איסור שלא יהא נראה, וכן משמע ממה שכתבו הפוסקים (א"א להרב מבוטשאטש סי' ד' ס"ט, נדפס בסוף שו"ע מכון י-ם, כה"ח שם סקל"ג בשם רוח חיים לרבי חיים פאלאג'י סי' ע"ז) שמועיל לבטל מים אחרונים ע"י הטלת רביעית מים אליהם, ובערוה לא אשכחן דין כזה כיון דתליא בראיה, אלא הוא מצד מיאוס מים ששורה עליהן הרוח רעה שמדמינן זה לצואה ומ"ר, אבל דיו לבא מן הדין להיות כנידון. וכמדו' שהמנהג ג"כ שאין מקפידין בכוס שקופה שלא לכסות מים אחרונים בכוס שקופה.

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

תשובת מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בעמח"ס ילקוט יוסף,

בדין עשיית משמר בליל הושענא רבא שאח"כ יהיה מצטער בסוכה

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ר' חשוון תשפ"ב, 2-101/93

לכבוד היקר והנעלה כש"ת ר' יוסף אביטבול הי"ד

במענה לשאלתו אם יודע בעצמו שאם יהיה נייעור כל הלילה בליל הושענא רבא יגרום לעצמו צער אם ישן ביום בבית, כי יהא מצטער מחמת הרעש של הילדים. האם ערף לישן בסוכה בלילה ככה"ג?

תשובה: במדרכי (סוכה סי' ט"ז), כתב משם בעל היראים ז"ל (פי"ט תכ"א), דהא דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה דווקא שעשה סוכה מתחלתו במקום שראויה לאכול ולשתות ולישן בה, ונולד לו צער אחרי כן, אבל אם עשה תחילה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו כגון שירא בה מגנבים או מליסטיין, לא מבעיא דלא מיפטר בהכי, אלא אפי' יש בה סכנה וצער בשינה לבד, ואין בה צער באכילה ושתייה, אפי' באכילתו לא יצא ידי חובתו. דהא תשבו כעין תדורו בעינן, והאי לא הו"א כעין דירה כיון שאינו יכול לעשות בה כל צרכיו, אכילה ושתייה ושינה בלא צער. ומתחלה לא הו"א סוכה כיון דלצער קיימא. ע"כ. וכן הוא בשבלי חלקט (פי"טן ש"ג), ובתה"ד (א סי' צ"ב), ובמהרי"ל (סוכות סנהנים ד) והגהות אשר"י (פי"ב סי' י"ב), ובהגהות מימוני (ו א), וכיו"ב כ' הרמב"ן (במלחמות ה' סוכה ג'), שכל סוכה שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי, אינה סוכה. ע"כ. ועי' בשו"ת בית הלוי (חי"ג סי' ג' אר"ב), ובחזו"א (אורח ק"ג). ודברי היראים הובאו בב"י (פי"ח ת"ט), וב"מ"א (שם סעיף ד').

ואולם התוס' (סוכה כו. ד"ה והא"ר), כתבו, שהשינה אינה עיקר המצוה, אלא אכילה ושתייה בלבד, ואפשר שהישן בסוכה בשמיני אינו עובר משום כל תוס'ף. וכיו"ב כ' במצוות זמניות לר"י מטוליטולה (הל' סוכה שער ד'), שעיקר מצות סוכה היא לאכול בה, שעיקר דירת האדם היא האכילה. ע"כ.

ולדבריהם יתכן דעכ"פ יוצא בסוכה שיוכל לקיים בה עכ"פ אכילה ושתייה. ומ"מ העיר החכ"צ דתשבו כעין תדורו לא קאי על אופן מהות הסוכה באיזה ענין תהיה עשויה, אלא על אופן הישיבה. ואה"נ שאם עשה סוכה שראויה לאכילה ולא לשינה יצא. ובשעה"צ (פי"ק ט"א) דן במי שמצטער בדבר בעצמו ולשאר אנשי לא חשיב צער בשינה, דעכ"פ באכילה בה יוצא, כיון דחזו לשאר אינשי, ודלא כנה"ש (פ"ק ב). וראייתו מגרנישתא (סוכה כו). ע"כ. ולפ"ז יש לדרון באדם שמצטער מפני שסוכתו במקום רועש שא"א לישן בה כלל, אם הוא בכלל סוכה שאינה ראויה לשינה. ואולם בני"ד שרק בשעות היום דרך שנשמע קול ההמון והוא לא עת שינה לכל, מסתברא דליכא חסרון כעין תדורו ככה"ג.

ויש לחוס'ף עוד דהנה בתה"ד (פי"טן צ"ב), כתב, דמי שלא יוכל לישן בסוכה מחמת שצר לו בפישוט ידיו ורגליו, לא מקרי מצטער, וחייב לישן שם אף על גב דצריך לכפוף ידיו ורגליו, וטעמו דהא שייעור סוכה ז"ט כדי ראשו ורובו, ולראשו ורובו עכ"פ בעינן י"ט, אלא ע"כ שכוסף קומתו. והו"ד ברמ"א (פי"טן ת"ט סעיף ד'), דעי' במג"א (פי"ק ט), שרחה ראייתו שמה מסלק השלחן וישן באלכסון

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

Yitzchak Yosef

The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ורגליו חוץ. ע"כ. והחכ"צ (סימן צד) העיר ע"ד תה"ד, דמסתמא אינו חייב להצטער לישן בלא פישוט ידים ורגלים, שכלל גדול אמרו תשבו כעין תדורו.

והנה יש לרזן אם פטור מצטער הוא רק בעת הצער, או כיון שעתידי להצטער נמי יש לפטורו, שהרי גבי אכילה אמרו שנפטור משתסרת המקפה, וגבי שינה דעת מהר"י עייאש בלחם יהודה (ד"ל ע"ב) שנראה מרברי הרמב"ם דשיעורו נמי משתסרת המקפה. ואולם הרמ"א (בסימן תרלט סעיף ז), כ' שרי בגשמים מונעים שיש צער לישן בסוכה ויוכל לצאת וכמ"ש מהר"י (סימן קצא), וכ"כ בב"אור הגר"א.

ואולם הר"ן (נדף כח) כתב, נראה שדוקא כשהתחיל לאכול בסוכה וירדו גשמים אינו מותר לפנות אלא משתסרת המקפה, כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו. אבל אם לא התחיל להכנס בסוכה כל שיש לו צער מחמת הגשמים פטור. זוהי דעתי למעשה, אבל אינו סומך על סברתי אחר שאין לי ראייה לזה. ובלת"י (פ"ו הלכה י), כ' דמשמעות הרמב"ם שאין חילוק בזה. ואף מהר"ן לא הסתמך על סברתו מ"מ בריטב"א סוכה כט. כתב, שאם לא היה אוכל עדיין וראה גשמים באים ושמים שמתקררים בעבים שאוכל חוץ לסוכה, ואין מטריחין אותו לאכול בסוכה, עד שיגמור סעודתו, עכ"ד.

ויש לרזן אם דבריהם ראייה לגוונא שלא התחיל הצער אלא עתיד לבוא אם פטור מסוכה. וי"ל דעד כאן לא אמרו אלא במידי שהצער מזומן לבוא מיד, ועוד שבאותה אכילה עתיד להצטער, דבזה אמרו שנראה דחשיב מצטער אף בתחילת אכילתו, כיון שיהא עליו לטורח לפסוק אכילתו ולצאת. אולם בנידון שחושש מפני צער עתיד שזומן אחר שעתידי להיות, נראה שאין שם מצטער עליו, ועוד דמי יימר שיהא רעש שימנע לישן שם מחמת כן. אמנם אם ביום יחא בצער מחמת שלא יוכל לישן בסוכה, הרי הוא פטור. ונמצא דבליילה ברור חובת סוכה עליו, אך למחר אם יצטער בעת השינה יש לפטורו.

והנה אף אם לא חשיב מצטער לפטורו בעת מסוכה, לשאלתך אם עדיף לישן בסוכה בלילה להבטל ממנהג להיות נייעור, או לגרום לעצמו לישן חוץ לסוכה ביום, הלא יש לרעת מעלת המנהג להיות נייעורים שמובא בשבולי הלקט (פ"י שניא), ובשעה"כ (דף קג ע"ד) שצריך להיות נייעור בכל ליל הושענא רבה, יען כי בו נידונים כל הנבראים. ובחצי לילה ראשון יש לקרוא החומש של משנה תורה עד סוף וזאת הברכה וכד'. ע"כ. וכ"כ מהר"י צמת בנגיד ומצוה (לב ע"א). ובלב דוד להחיד"א כתב, שאחריו יקרא כל התהילים. וכ"כ בעל סדר היום. ואולם בטור ברקת כתב, לאחר משנה תורה אין ללמוד שום דבר רק זוהר ואגדה. ע"כ.

ומאחר ועיקר התיקון הוא אמירת המשנה תורה שהוא בחצי הלילה הראשון (שעה"כ ענין סוכות דרוש ה' וחמ"י (פ"ו ד"ה ואסור). על כן באופן הנד' יקיים את המנהג קודם מצות לילה, ויקרא התיקון עד חצי הלילה, לקרות במשנה תורה. ואחר כך ילך לישון בסוכה, כדי שלא יצטרך לישן חוץ לסוכה ביום. דבודאי עדיף לבטל מנהג שהוא מעלה גדולה, אם יגרם לו מחמת כן סיבה שימנע מלישן ביום בסוכה ולבטל מצוות סוכה דאז'.

ועכ"פ כתבו מהר"ם מרוטנבורג והמהר"ל, דמנהגם להשכים לביהמנ"ס בעמוד השחר ביום זה. ועל כן אף אם ערכה לו שינתו מבעי ליה לזרוזי נפשיה, וכמ"ש בעל סדר היום במעלת יום זה,

קובץ באר התורה (קמב) פרשת חיי שרה

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

מפני שהיא אושפיזא של דור, והוא היה ניעור ולא היה ישן רק שיחין נשמי, ואמר שירות וחשבחות, לכן אנו מעוררים מרה שלו. ע"כ. וכמ"ש מהר"י צמח (דף לב ע"א), והו"ד בתו"ע (עמ' תלח), שיזהר האדם במאד מאד בתפילתו ובכל מעשיו ביום הושענא רבה, כי הדבר תלוי הרבה בחשובה ביום ההוא.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

